

ДАГЫСТАННЫ КҮУМУКЪ ТИЛДЕГИ ЖАМИЯТ-ПОЛИТИКА ГАЗЕТИ

31 ЯНВАР (АЮВЪЯТГЪАН) 2025 ЙЫЛ №4 (15442)

ДАГЫСТАННЫ БАШЧЫСЫН КЪАБУЛ ЭТГЕН

Арбагюн, январ айны 29-нда, Кремльде Россияны Президенти Владимир Путин Дагыстанны Башчысы Сергей Меликовну къабул этген. Ойтгерилген шо ёлугъувун барышында регионну ёлбашчысы бизин республикада бугунлеке ерли не къадар иш этилип турғанын, шону булан бирге, гъар тюрлю тармакъларда къолда этилген устюнлюклени гъакында малим этген.

Инг алда Сергей Меликов бизин республикадагы гъалны бет-гэ-бет ёлугъуп малим этмеге им-канлыкъ бергени учун Россияны Президентине овзюню разилигин билдирген. Россияны Президенти

ювукъ вакътини ичинде Дербент шагъаргъа этген сапарыны агъамиятлыгын эсгерген.

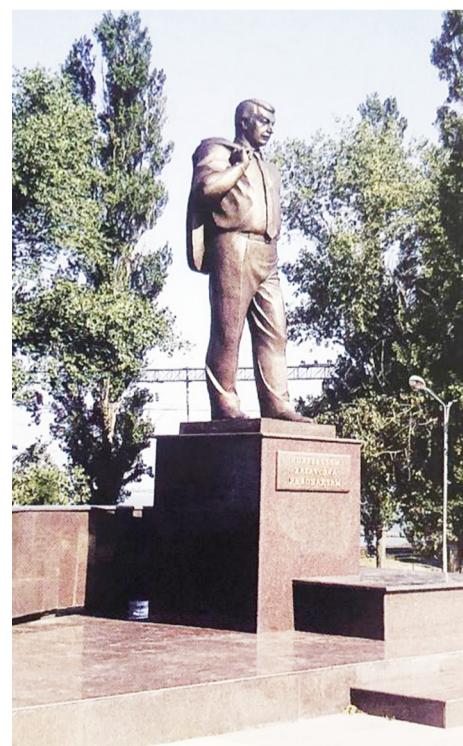
ДР-ни Башчысыны сёзлерине гёре, бизин республикада экономиканы овсююв айрыча гыис

тиле. Ачыкълашдырып айтъанда, гетген йылны 11 айыны гъасиллерине гёре промышленост тармакъда гелимлөр 6,5 проценче артгъан. Шолай да юрт хозяйство малланы болдурагъанланы гелимлөр буса, ойтген йылны шо заманы булан тенглешдиргенде 7 проценче кёп болгъан. Гъар тюрлю тармакъларда чалышаған касбучуланы айлыкъ алапалары 4,1-4,2 проценче артдырылған. Ол билдиргени йимик, бизин республикада далапчылыкъ булан машыгул болағынлар овзлени гъаракатын «ачыкъ күйде» юрютсүн учун бир тюрлю чарапар гёрюле. Тек шо мурагъта толу етишмеге бажарылмай. Шо тармакъдагы гъалны мекенли күйде ёрукълашдырымакъ учун арасын бёлмейли иш юрютмеге тюшежек.

Овз гезигинде Владимир Путин Украина бойда юрюлеген хас асгер гъаракатдан уйлерине кайтагъан уланланы шо булан таъмин этивню туварып къоймагъа ярамайғынан билдирген. Неге тюгюл, улкени ёлбашчысыны сёзлерине гёре. Украина бойда юрюлеген хас асгер гъаракат тамамланған сонг да олар гъар тюрлю тармакъларда ишин узатмагъа гереклер.

ПАЧАЛЫКЪ САВГЪАТГЪА ГЁРСЕТИЛГЕН

Белгили экени йимик, бизин республикада овзюню асил ишлери булан танылған пачалыкъ чалышывчу Абдуразакъ Мирзабеков къумукъланы арасындан чыкъғын инг гъакылы, гёrmекли адамларыбызыны бириси эди.

Ол овзюню загымат ёлун инженерден башлап, Дагыстанны Гъукуматыны ёлашчысына ерли гётерилген ва республиканы яшавлукъ-экономика овсююне уллу къошум этген. Чинкеси, бизин республиканы халқыларыны арасындағы бирликни ва дослукъну болдурмакъ учун да айрыча жағчылыкъ гёrsетген. Дагыстанны Гъукуматыны Председатели болуп инг де къалмагъаллы, къавгъалы ойтген асрун 80-90-нчы йылларында чалышғанға гёре, ол яшав ва иш сынаувун асувлу күйде пайдаландырып, экономика ва политика къурумланашиш ёрукълашдырган, бажарывлугъун къоллаг, шоланы тюз ёлға салмакъ учун кёп иш этген. Бугунлерде де ону аты ва этген ишлери унтулмай.

Тюнегюн, январ айны 30-да тувъган гюно белгиленгенден

кайры да, ону унтулмажакъ ишлериң гене де айтмагъа бирдагы бир себеп бар. Магъачкала шагъардагы овзюню аты Къюлгъан орамда Абдуразакъ Мирзабековға салынған эсделикни скульптору, ДР-ни халқъ художники Магъамматали Алиев, олай да архитектору Руслан Умалатов Дагыстанны архитектура тармакъдагы пачалыкъ савгъатына гёrsетилген. Биз гыисап этеген күйде, олар шо савгъатгъа герти күйде лайыкълы. Неге тюгюл де аты дангға чыкъғын гёrmекли пачалыкъ чалышывчуну келпетин пагъомулук күйде яратгъандан кайры да, республиканы тахшагъарыны шо орамларын лайыкълы күйде безендирмеге болушлукъ этген. Инг аслусу, эсделик белги халқъга гыалал күллукъ этивню улгюсю болгъан Абдуразакъ Мардановични асил ишлери торайып гелеген яш наслуна вакилерине гъар гезик де эсине салагъан келпет гыисапда гёrsете.

Насрулла БАЙБОЛАТОВ

Жамболат САЛАВОВ:
«АЙЛАНЧ БУСА Да,
ЁЛ ЯХШЫ»

2 БЕТ

Къаравсуз къалған
къумукъ юрт

4 БЕТ

«АМАНЛЫКЪГА
БАЙЛАВЛУ ЧАРАЛАР
ГЁРЮВ АГЬАМИЯТЛЫ»

7 БЕТ

ЧИЛЛЕ АЙНЫ ГҮНЛЕРИ

Февраль (чилле) ай къатты сувукълар болса, яй яллавлу, исси болса язбаш салкын болур

10 БЕТ

ДАГЫСТАНЫ ХАЛҚЫ ЖЫЙЫНЫНЫ ГЕЗИКЛИ СЕССИЯСЫ

Түнегюн, январ айны 30-нда, Дағыстан Республиканы Халқы Жыйыны 40-нчи сессиясы ольтерилген. Сессияны республика парламентини спикери Завур Аскендеров ачъан ва юрютген.

Бизин республиканы парламентини ольтерилген гезикили сессиясны гюнлюк низамына гөре депутаттар 15 түрлю масъаланы арага салып ойлашып, бир-бир законлагыя алмашынывлар ва толумлашдырывлар этген.

Ачыкълашдырып айтгъанда, «Дағыстан Республиканы пачалыкъ ватандашлыкъ къуллугъу гъакында», «Дағыстан Республиканы муниципал къуруулувларыны да-зуларын мекенлешдиривню гъакында», «Дағыстан Республиканы юрт хозяйствосун оьсдюрювню гъакында». «Яшыл чачывланы къоруп сакълавну гъакында» деген ва оъзге законлар экинчи охувда тасдыкъ этилген. Сессияда къаралгъан законларни арасында яшланы ихтиярларын якълавну гёз алгъа тутагъан, ерден чыгъягъан маддаланы, олай да оъзге тармакъланы къуршайгъан законлар да бар.

Шону булан бирге, ДР-ни Халқы Жыйында 2024-нчюй ыйлны декабр айында къуруулгъан хас асгер гъаракатны ортакъчыларыны ва ветеранларыны ишлерине къарайгъан комитетини ёлбашчысы сайлангъан. Бизге белгили болгъаны йимик, депутаттар шо комитетни ёлбашчысыны къуллугъуна гёрсетилген Абдулла Магъамматовга бир гёнгюлден тавуш берген. Ол Украина бойда юрюлеген хас асгер гъаракатга биринчи гюнлерinden тутуп, гёнгюллю күйде къуршалгъан.

Насрулла БАЙБОЛАТОВ.

ЕРЛЕРДЕН ХАБАРЛАР

Хасавюрт район

Райондан Ватан «гъайт» дегенде «вайт» деп Украина дагы хас асгер чараплагъа къуршалгъанлар аз тюгюл. Олар 80 Ыыл альякъда фашизмни енгип бажаргъан уллаталарны атын ер этмейлер. Яв майданларда герти игитликни улгюлерин гёрсетелер.

Мисал учун, темирауллу лейтенант Темирлан Абуталимов улкени лап оър савгъатына – Россияны Игити деген атъя ес болгъан. Ондан къайры, Темирлан биринчилерден болуп «Игитлени заманы» деген федерал программа къошуулъан. Аллагъ буюрса, биз ону ювукъ арада уллу гъакимият къуллукъын күтетуруп гёrezекбиз.

Бугунлерде районгъа бирдагъы бир къуванчлы хабар етишген. РФ-ни Президенти В.Путинни къарапы булан хас асгер гъаракатда ортакъчылыкъ эте туруп, айрыча тавакаллыкъ гёрсетген къарланюртлу Шабазгәрэй Акайчиков «Къоччакълыкъыны ордени» булан

Жамболат САЛАВОВ:

«АЙЛАНЧ БУСА ДА, ЁЛ ЯХШЫ»

Къумукътюзде бирев-биревге аманлыкъ ёрап сапар чыгъа бусакъ, яхшы ёл ёрайгъаныкъ, озокъда, халқы арада макъталгъан ва лап да сыйлы къылыкъланы бириси. Артдагы йылларда бизин республикасыда ёлларда ва орамларда юрюшню низамын ёрукълашдырып, шолайлыкъда болма имканлы хатабалагъланы алдын алывгъа айрыча тергев берилегени гъар абатда деген күйде ачыкъ болуп гёрюне.

«Мени Дағыстаным – мени ёлларым» деген регион ва шолай да «Асил ёллар – аманлыкъны ёллары», «Онгайлы шагъар шартлар учун» деген Федерал программаланы ойчевонде кёп иш этилинген. Алда буса къоллавчуланы транспорт къуллукъларын камиллешдирмек учун дагы да кёп агъамиятлы масъалалар-борчлар токътагъан.

Магъачкъалада Совет Союзу эки керен Игити Агъмат-Хан Солтанны атындагы халкъара аэропортунда «Транспорт къуллукъчуланы 2024-нчюй ыйлда этилген ишлерини натижалары ва 2025-нчи ыйлъа белгиленген борчлар» деген масъалагъа гөре ДР-ни транспорт ва ёл хозяйство министри Жамболат Салавовну пресконференциясы ольтерилди.

Прес-конференцияны ортакъчыларына – регионну ва Федерал ойчевдеги маълумат къуралларыны къуллукъчуларына эсгерилген министерликни башчысы гюнлюк низамгъа салынгъан масъалагъа гөре къыстыраракъ баянлыкъ берди.

– Гертиден де, бизин алдыбызда сыйлы ва жаваплы борч ёллардагы онгайлы транспорт къуллукъланы сан янын болдурув булан къоллавчуларыбызын аманлыгъын сакъламакъ йимик масъала токътагъан, – деп узатды ол оъзюню сёзюн.

Оътген ыйл транспорт къуллукъланы ёрукълашдырып учун юрюлген гъаракатны натижасында кёп иш этилди. Ерли, регион, Федерал ойчевдеги ёлларын 445 чакъырымгъа ювугъунда ярашдырып-янгыртып ишлер ольтерилди. Ёл байлавлукъланы беклеширмек мурат булан 18 кёпюр ярашдырылды. «Асил ёллар – аманлыкъны ёллары» деген Федерал программа ойчевонде 342 объект ярашдырылганы гъакъда разилик булан эсгермеге ярай. Озокъда, бу ыйл да ёллардагы юрюшню низамын ёрукълашдырымакъ учун ёллар, орамлар онгайлы къураллар алатлар булан ясандырылажакъ, юклени ва пассажирлени ташыйгъан транспортту санаву янгылары къошуулуп къоллавчуланы онгайы учун башгъа-башгъа маршрутларда юрюжек...

Прес-конференцияны барышында «Асил ёллар – аманлыкъны ёллары» деген проектде белгиленген борчлар яшавгъа чыгъарылганы ва шону орнуна гележекде янги «Транспорт»

деген проект пайдаландырылажагъы гъакъда да айрыча эсгерилди. Ахырында министр журналистлени янындан берилген кёп къадар-дагы соравлагъа да жаваплар къайтарды.

Транспорт къуллукълардан пайдаланагъан къоллавчуланы, маълумат къуралланы вакиллерини, ёлавчуланы арзаларын, соравларын гысапгъа алып ёлугъувлар ольтерилегени айлана якъда тувлунагъан масъалаланы аянашдырып, йиберилген кемчиликлени алдын алма кёмек эти. Узакъ къоймай тийишли чараланы гёргемеге борччу этегени гъакъда да разилик булан эсгерилди. Неге десегиз, гъава, сув, автомобиль ва темир ёл транспортту къуллукъларындан пайдаланагъанланы умуми санаву ыйлдан-ыйлъа артып тербей. Дағысын айтмагъанда, Магъачкъала аэропортту къуллукъларындан гетген ыйл 3 миллиондан да кёп пассажир пайдалангъан.

Бизин республикасының къонакълай гелеген туристлени транспорт къуллукъларын кютов тергесюз къалмайгъаны, гележекде де регионну экономика-яшавлукъ масъалаларын ёрукълашдырывгъа кёмек этилжеги, къоллавчуланы хошландырагъан шартланы болдурувуну айлансында эркин күйде гъакълашып юрюлдю.

Къарамагъаммат Къараев.

савгъатлангъан. Бизин уланланы устьюнлюклиери булан къутлай туруп, барысына да уйларине эсен-аман къайтмакъын ёрайбыз.

Хумторкъали район

Къоркъмаскъалада ерли жамаатны Дағыстан Республиканы Гъукуматыны председетелини заместители Абдурагъман Магъмутов булан ёлугъуву болгъан.

Ёлугъувда оъзге масъалалар булан янаша спорт идарапланы масъаласы да арагъа чыкъын.

«Не Къоркъмаскъалада, не оъзге уллу юртларыбызыда бугунгэ ерли тийишли даражада ишлейген спорт комплекслер ёкъ. Хоншудагы къотан юртлар буса спорт заллар булан толу күйде таъмин этилген. Бизге дегенде, бюджетде къуру акъча табулмай къала», – деп, ачыкъ соравлар бере эди жамаатны вакиллери.

А. Магъмутов оъз янындан Къоркъмаскъалалылар гётеген бары да масъалаланы

Къаягент район

Районда «Ана тилни ва адабиятны ингяшы муаллими» деген республика конкурсанту муниципал тирети ольтерилген.

Янгыкъаягентдеги орта школада жыйылгъан педагоглар эки гюнню узагъында оъз арасындан лап да бажарывлу, сынавлу касбучуланы танглай. Харлысыз жюри чыгъаргъан гъасиллеге гөре, къумукъ тилден ва адабияттан Янгыкъаягент орта школаны муаллими Нарижат Бабаева алдынлыкъын алгъан.

Конкурсада уст болгъанлар район администрацияны билим берив управлениесини гюрометлев грамоталары булан савгъатлангъан.

Алай Алиев.

УЛЛУ УҮСТЮНЛЮКНЮ 80 ЙЫЛЛЫГЪЫНА

КЪАТТЫЛЫКЪНЫ ВА КЪОЧЧАКЪЛЫКЪНЫ БЕЛГИСИ

Бугунлерде, демек январ айны 27-синде немис елевчюлөр къамавгъа алгъан Ленинград шагъарда яшагъанлар къамавдан чыкъганлы 81 йыл тамамланды.

Шагъарда яшайгъанлар инсан чыдама болмасдай къыйынлыкъланы гёре түрүп, 887 гон де, гече де шо азат этивнүү къаравуллап турған буса да, оланы руғыну къаттылыгъы ва къоччакълыгъы булан Ленинград сакълангъан. Шо вакътини ичинде нечакъы адам оългенни айтмагъа бирев де болмай. Ачдан оълегенлер, авругъанда сав болма себеп тапмай оълегенлер кёп болгъан. Бир-бир маълуматлагъа гёре, оланы санаву миллион ярымгъа етишген.

Нечик алай да, къамавгъа тюшген дав йылларда фашистлер юртген адамсызлыкъланы инг уллу белгиси болуп токътагъан. Ленинград къамаву 1941-1945-нчи йыллардағы Уллу Ватан давну тарихинде болуп гетген агъвалатланы инг де къыйынлыларындан бириси гысапда айтыла. Немислер бу шагъарны алмакъ учун бек къаст этген. Олар учун шагъарны елемекни политика маънасындан къайры да, давну барышына таъсир этмеге болардай агъамияты да болгъан. 1941-нчи йылны август айны 30-нда фашистлер Ленинградгъа барагъан бары да темир ёлланы къыркъып токътагъан. Сентябр айны 8-не буса бары да автомобиль ёллар да бегетилген. Шо гон Лен-

нинградны къамаву башлангъан деп гысап этиле.

Немислени армиясы шагъарны дёгерек айланып бары да ёлларын да бегетип, заманда бир бомбагъа да тута түрүп, шагъарны халкъын ачдан оълтурмеге умут этген. Тек намарт душман мурадына етмен. 1944-нчи йылны январь

гёз алгъа тутулуп, артдагъы йылларда Россияны асгер макътавлугъуну гюно гысапда белгилене.

Бизин республиканы бары да дегенлей шагъарларында ва юртларында иш гёрген охув ожакъларында шо агъвалатгъа байлавлу чараплар оътгерилди. Шоланы барышында муаллимлер оъзлени алдында билим алгъан яшлагъа Уллу Ватан давну тарихи, айрыча алгъанда Ленинград шагъарда яшайгъанлар гёrsетген

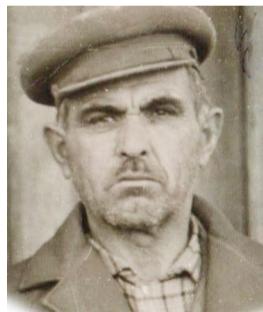

айны 24-нде Ленинград ва Волхов фронтланы гючю булан Ленинградны къамавдан азат этиливо башлангъан. Арадан 3 гон оътуп, демек, январ айны 27-синде, бизин асгерлер мурадына етишип, Ленинград шагъарны къамавдан толу күйде күттәрған. Уллу Ватан давну шо агъамиятлы тархы

къоччакълыкъны гыакъында хабарлады. Шолайлыкъда, оланы тарихи эсделиклини асырап сакълама гереклигине тюшюндюрмекден къайры да, патриот руғда тарбиялавгъа да болушлукъ этгени гыакъда айтмагъа бажарыла.

Насрулла БАЙБОЛАТОВ.

Къамавгъа тюшген Ленинградны эсделик китабындан

Осман Абдусаламов Къарабудагъент районну Гъели юртунда 1913-нчи йылда тувгъан. 1940-нчи йыл май айны 29-нда Совет Армияны сыйдralарында къуллукъ этме чакъырылгъан. Сержантны чининде Ленинград шагъардагы 125-нчи атышыв полкну 36-нчи бригадасында, 224-нчи атышыв дивизияны 160-нчи атышыв полкунда къуллукъ этген. Уллу Ватан давда 1943-нчи йылны сентябр айы болгъанча ортакъчылыкъ этген. Авур яраланып ата юртуна къайтма борчлу болгъан. Юртунда бригадир ва ферманы заведуюши болуп загъмат тёкген.

«Дав макътавлугъу учун», «Ленинградны къоругъаны учун», «Сталинградны къоругъаны учун», «1941-1945-нчи йылларда «Уллу Ватан давда фашист Германиядан ууст болгъаны саялы» деген ва 4 юбилей медаль булан савгъатлангъан.

Къамавгъа тюшген Ленинград шагъарны эсделик китабына гириилген.

Вали Губеков 1912-нчи йылда Къарабудагъент районну Гъели юртунда тувгъан. Мадарлы кулак гысапда Къазахстангъа сюргюн этилип йиберилген. Совет Армияны сыйдralарына 1942-нчи йылны февраль айында Джамбул областыны Меркел районундан таба чакъырылгъан. 1942-нчи йылны май айындан башлап Ленинград фронтда душмангъа къаршы ябушувларда ортакъчылыкъ этген. З керен яралар алгъан. Кызыл юлдуз орден ва 8 тюрлю медаль булан савгъатлангъан. Давдан сонгъу къайратлы загъматы учун эки керен Ленин ордени булан савгъатлангъан.

Казим КАЗИМОВ.

АЗИЗ МИЧИГИШЕВ,
БАШ РЕДАКТОР

ОЪЗЮБЮЗНЮ АЛДАТМА КЪОЙМАЙЫКЪ

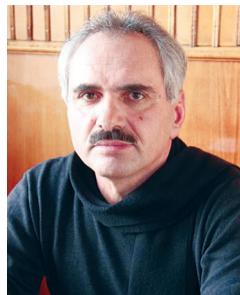
Ассаламу алейкум, уьююзге яхшылыкъ, аявлу охувчулар. Яшавда не де болагъанъа уйренип къалгъанбыз. Гъатта шу чу болма ярамас деген затлар да болуп къала. Яда болма къарай. Гылла, алдатыв, ялгъан – булар барысы да гъар абатда ёлугъа янбыз.

Гетген жума негер де инанып къалматиょшмейгенни гъакъында язған эдим, тек бу тема уллу экенге гёре, бугун дагы да бир-эки сёз къошма сюемен. Ким не айтагъанъа инанып къалсакъ, алданып зарал гёrmе болабыз. Бютюнлей айланы якъ бизин «утма» къарай деген ой дурус тюгюл, тек сакълыкъ болса, эшитген маълуматны гёзден гечирсек, оъзюбюзге яхшыдыр. Масала, бусурманлар ашгъа нечик агъамият берегенни билебиз. Динге гёре, нени де ашама ярамай: гъалалны гъарамдан айырып болма герекбиз. Бир динағъло танышым хабарлагъан күйде, республикабыздан тышдагы бир курорт шагъарда «Говядина, бааранина, свинина – халяль» деген эт сатагъан тюкеннүү гёргенде, башлап кюлеген болгъан. Сонг токътап, ойлашып, пашман бола ва ачувлана. Бусурман гёрюнүшлю шо тюкеннүү хасапчысы булан эрише туруп, ол ябушма аз къалгъан. Эт сатагъан шо тюкендеги билдирив, язылгъан негер де инанма тюшмейгенни ачыкъдан гёrsетеген улгюдюр. Бусурманларга донгуз эт ашама гери урулагъанны англамакъ учун, Ислам динни терен билме тарыкъ тюгюл. Мунда адамны, алывчуну алдатма къарайгъаны бел-белгили ва ачыкъдан ачыкъ. Амма олай, мунаман деп гёзге илинеген ишлерден къайры, яшыртгъын ялгъанлар, макюрлер нече-нече барды!

Оъз пайдасы учун бир-бир инсанлар не этме де рази. Шолардан ва шоланы гылласындан сакъ болмакъ – бизин оюбузда, гъайыбызда болма герек деп эсиме геле. Гъар не язылгъангъа, айтлыгъангъа, гъатта гёзюбюз булан гёргенге де инанмайыкъ. Тергевлю болайыкъ, башыбызны ишлетме унутмайыкъ. Гъалиги де-вюр «маълумат информация давланы» заманы деп негъакъ айттылмай. Сюйсек де, сюймесек де шоларда биз де ортакъчылыкъ этебиз: утабыз яда утдурабыз. О якъдан учуп гелеген маълумат «бомбаланы» тюбюнде къалсакъ, кётюр болабыз. Инанаардай, гертиге ошайгъан не хабаръ да алданмасакъ – душман муратларына етмеге болмас.

Алдатып адамны акъчасын урлай, гюнагъ ишге тарытардай ялгъан бола, пачалыгъын «сатмагъа» күйленген гыллаланы да гёрюп турбайыз. Шолай ишлени гыис этгенде, ялгъанны юзүн ачып, къаршы турмагъа тарыкъдыр. Шо мен эсгерген иманлы танышым халкъын алдатагъанларга беклешип, урушуп къоймагъан, шону булан битдирмеген. Ол шо тюкеннүү ижарагъа алып, гыакъ күйдеги гъалаллыкъ эт оъзю сатмагъа башлагъан. Ислам дин терс ишлени къол булан токътатмагъа чакъыра, дагы болмажында – сёз булан сама да. Ялгъанны гёргенде, шогъар инанмай сакъланма болсакъ – шо да бир къуллукъдур, яман ишге шо да бир къаршылыкъдыр.

Инамлы күйде айттыла буса да, не иймик ялгъанны эшитсек де «донгуз эт гъалал болмайгъаны» унутмайыкъ. Оъзюбюзну алдатма къоймайыкъ.

Казим КАЗИМОВ,
баш редакторнұ
заместители

ТАХШАГЬАРЫБЫЗНЫ ЭКИ БЕТИ БАР ЙИМИК

Яш чагыбызда яшавда көпнөү гөрген, көп де билеген, сынав топлагын тамазаларыбыз бир-бир тамаша ағвалиатлагын къаршы болғанда: «Гөйлер, яшагын не де гөрө экен!» – деп гайранлықтегени яхши эсимде къалғын. Гыали буса, мен оғызом де уллу чагыма етишгендеги шолай гылланы гөрюп, эслеп тамаша да, гытдан озуп гайранлықтеги шолай болуп турман. Оюмну, къаравларымны охувчуларыбызы да ачып-чечип англатмакъ учун шулай бир мисал гелтирмесем де бажарылмай.

Ишлейген ериме гелеген, яда ишден чығып барағын ёлда мағын маршруткалагы минип тахшагьарыбызды ичиндеги инг уллу орамланы бирисинден чакъчакъда оғызегенде төшө. Даҳадаевни атындағы орамдагы Жумамежитни ювугұнда «Россия – мени тарихим» деп айтлыагын уллу бина ерлешген. Шо бинаны ал бети Иырчы Къазакъындың атындағы орамға бакыттар, арт бети буса имам Шамилни атындағы орамға къарай. Къарай деңгендеги де нече де онғуз, савлай дюньядан гәнгю чыкъын, шағарлыланы да гайгетген, иштағысыз, сөнген-дәнген ишгының къараву булан бағы. Бинаны бу бетине тутулғын шишелары сынып тәғілген ва айланасына тәбе-тәбе болуп яйылғын. Башлап къурулғын вакътисинде учма турагын гайран гөрюнүүшлю сыйлы күштүү парх береген бу бинагы не кыйын гелип къалғын экен дагы деп сорайғындар болуп гетме де ярай. Озокъда, шо соравнұ жавабын ахтигине ерли ахтарып билмесем де, шо гөнгөлсөзлюкнұ авруву бу бинагы къурувчуланы биден гетсин – ессине етмесин деген янашындан, сонг да тахшагьарлыланы шо да бизге не авара деген къаравларындан, гыакимлени де гөрмемиш болуп оғызегенлигиден юкъын болмагын герек.

Дагы ёғьесе къурулуп пайдаландырывгы берилгени онча көп де болмайғын бу бинаны имам Шамилни атындағы орамға бакыттар, бети оғызеген-барағын көп санавдагы шағарлыланы, эки якъдан гелген къонақъланы гөзүнө шулай гөлемсиз гылышында болуп гөрюнмес экди. Бинаны бу орамға бакыттар, аныны оғей авлетидей болуп ташланғын тарлавгын парх бере.

Республиканы, шағарны ёлбашчылары шу ва башын, гиччи болсун, уллу болсун, нуксанлықтеги тергев де, ағамият да бермей къайырмаслықтеги ичинде болғанда сонг, шо пакарсызлықтын гылышынде турагын Жума межитни абурул вакиллери сама да неге тавушун чыгармай турагынан англашылмай.

Балики олар шулай гөрмемишилек тип «Россия – бизин тарихибиз» экенликке де оғызлени инамсызлығын билдиредири.

Тахшагьарны ичинден айлана туруп эки яғынга яхши тергев берип къаравсанг, булай къаравсуз къалып, гөлемсиз болуп ташланып турагын ерлер дагын да көп барны эс этесен. Шолайлықтеги буса ял алмакъ учун көп сююп сапарға гелеген къонақъланы отаву болма турагын бизин Республиканы тахшагьарына бирдиккөнде къийышывлу ва ошавлу иш тюгүл.

КЪАРАВСУЗ КЪАЛГЫАН КЪУМУКЪ ЮРТ

Буйнакск райондагы Оыр Къазаныш юртнұ бир бёллюю саналагын Ағаачқала ағаачлықтын ичинде орунлашынан ва 600-ге ювукъ адам яшайғын юрт. Мунда яшайғындар, барысы да дегендей, гайван-мал сакълав булан машыу болуп турғын. Юртнұ айланасы ағаачлықтар, отлавлукътар. Гайван-мал сакъламакъ учун бек онгайлы ерде токтатғын. Совет гъукуматы вакътисинде къурулғын Л.Кагановични атындағы колхоз тозулғын сонг юртлулар, гыраси оғызбашына уйренген ишин этип, чачывлар, гайван-мал сакълав буланғы гаракатын узата. Юрт Буйнакск шагъардан 7, Оыр Къазанышдан буса 12 чакъырым арекде ерлешген. Бузулғын, тозулғын хозяйствону аякъын турғызма айланагын адам да, адамланы башын тутма къарайғын ёлбашчы да та-былмагын сонг, юртлулар Оыр Къазанышны администрациясындан чығыбыз деп кагызылар онгарып, юртлуларыны яқылаву да булан онгача юртбашын да сайлап, айры болмагын токташалар.

Айрыча, онгача хозяйствону буланғын юрт къурмакъны себеби де – Ағаачқалада не районнұ, не де Республиканы янындан совет гъукумат къурулғында да адамланы яшавун яхшылаштырмакъ учун не школа болсун, не медпункт, не шолай башын яшавлукъ онгайларын буланғында болсун бири де къурулмагын. Тюзю, Л. Кагановични атындағы колхоз бар заманда ону харжы булан маданият уюю ишленген. Гылайден 60-70 йыллар альякъда къурулғын маданият уюю де авмагын аз къалып тұра. Шонча да шолай бузукъ бина буса да маданият уйни бир янын болғын күйде онгарып, юртда маданияттын отун сөнмеге къоймасман деп айланагындар да бар.

– Совет гъукуматы тозулғын сонг бизин юртнұ халкыне ишни башын тутағынан билмей адап турду. Шолай гылай Республиканы оғызге юртлуларында да бар экди. Пачалықтүрк Думагын салавлар юртегенде, олар бизин оғызлени янына чакъырды ва ағаачқалалыланы талаптарын төз гөрекендеги гылышында айта туруп, буссагыт юртнұ Оыр Къазанышдан айырмакъын арип гөрмейгенин англатды. Бугун юртлар айрылса да, ондан адамларынан бир ағылларынан төз гөрсетилген түркістандың 17-нчи ердесиз дей. Ювукъ 10 йылны ичинде Ағаачқалада школа да, яшлар баву да ёғыу англашыла.

Район депутатланы жыйыны къарапы булан юртнұ топуракъларын юртда яшайғын ағылүлеге пайдалап бермек деп токтатылды. Ожақъады гылай адамға 0,5 гектар ер гөрсетиле экди. Шолай биз Оыр Къазаныш юрт советден айрылмай къалып. Артады 20-30 йылны ичинде Ағаачқалада алышынған зат болмады, – деп хабарлай Ағаачқала юртнұ депутаты Къагыр Магъамматов.

Биз Ағаачқала юртнұ масъаласына байлавлу ёлугүв-

кыны санаву 10 мингге етишген. Бизде янғы школа къачан къурулажакъ? – деген соравнұ Республиканы башын тутгъанлагын сорамагын сюемен, – дей Оыр Къазаныш юртнұ башыны Рашид Зубайыров.

Биз Ағаачқала юртнұ ичинден айланып чыкъмағы сюйдюк. Болмадыкъ. Дёйт де дёгерчеги тартағын «джип» юртнұ оыр авуулана-орамына гөтерилмеге болмады. Машинни артын ерли гайдалап, тюгэ тюшүп, межитни янында токтадыкъ. Межитни артында ерлешген гиччи яшлар ойнайғын майданчаны гөрүп таша болдуқ. Турниклер, гъарсингеклер ва башында ойнайғын къуруллар балчыкъ-топуракъны устьюнде орнатылғын. Майданчаны дёйт де яны ачылғын. Янгурулар явса, топуракъ шишип, адам аякъ басма болмасдай балчыкъ, къуруса – чанг-хұм басып бола. Яшлар шулай майданчада ойнап леззет алармы?

Ағаачқала оғысп, генгине-уузунуна созулуп бара. Уллу уййер, котеджлер къурулуп тербел. Он-он беш миллионлукъ багыасы буланғын къалалар къурагын, мадары бар жағыл адамлар булан сейлемшип юртлулар оғызлер орамлашын чакъа-таш тәғіп тегишли-мек учун ёл табып болмай тұра буса ярай.

– Рашид, юртнұ администрациясы налоглардан жыйылғын акычаны не ишлөгө харжлай?

– Юрт администрациялар учун налогланы жыйыв инг де четим масъала. Сонг да налогланы жыйыв юрт администрацияны иши тюгүл. Налогланы жыйымакъ – налог инспекцияны тұра борчу. Жыйылғын налогланы бир пайы юрт администрацияларда къалагындын учун бизин къуллукъулар да олагын көмек къолун узата. Топуракъ налог – аслу налог. Болса да, ондан гелеген акычаны не ишлөгө харжлай?

Гылышында Ағаачқалалыланы оғызлени де айыбы ёкъ тюгүл деп эсибизге геле. Сизге къырдан гелип орамларының онгарып, оғызге тюрлю онгайларын шартлар болдурап деп умут этип иннемей турма тюшмей экди. Олай заманлар гетди. Кышы-язы буланғайын-мал отап турагын отлавларынан чакъын топуракъларынан сизин битмейген байлықлашылғыз. Шо байлықтын тас этмегиз! Топуракъларының аяп, асырап сакълагызы!

Жават ЗАКАВОВ.

Гиччи павлагын ойнамакъ учун
гөрсетилген майданчада.

ЭРКЕКЛИКНИ ВА КЬОЧЧАКЪЛЫКЪНЫ УЛЬГЮСЮ

Ватаныбызын герти игитлери ойлашып чыгъярылгъан адамлар тюгюл, олар мактавлукъга да талпынмайлар. Олар аслу гъалда бизин йимик адамлар, амма тюбюне түшгенде алдына салынгъан намусланы күтмеге гаракат этелер. Шо саялы да оланы яхши ишлери байракъга да чанчылмай, амма айланасындағылағы бек къыйматлы болуп токтатай, неге тюгюл де гъатта танымайгъан адамға да көмекге башлап шолайлар етишелер.

Хас асгер гаракат башланғанлы биринчи гюндөн тутуп Ватаныбызын ва ону эркинлигин якълавда Бабаорт райондан 400-ден артық асгерчи токтатған. Олардың кёплери шо тавакаллықъя, юрекни урувuna тынглап, оъзлер барғанлар. Олагъя «Ватан чакъыра!» деген сёзлер де бosh авазлар тюгюл, гаракаттъя чакъырив болуп токтатған. Кёп ойлашмайлы, парахат яшавну якълавгъа турбъанлар.

Бугун Бабаорт районлу гезикили игитни гъакында яза туруп, бизин топуракъ лайықълы ва къоччакъ уланланы тарбиялагъанны ташдырып айтмажа боламан.

Шолай игитлени бириси ба-баортту Оразали Гъашымов. Оразали оъзюне герти эркеликни ва къоччакълықъны касбусун сайлагъан – ол Ватаныбызын якълавчусу! Оразали оъзгелер йимик, уйде де къалып, исси ерде де олтуруп, болуп турагъан гъаллагъа телевизорну экранындан таба къарап да болур эди. Амма ол оъзюне оъзге – жаваплы ва гөрмекли ёлну сайлагъан.

Бугун хас асгер гаракатны алдырыларында къуллукъ эте туруп, ол янгыз бизин тюгюл, яшларыбызыны гележегин де якълай. Оразали – оъзюю аманлығын артгъа салып, парахатлықъны ва ватаныбызын аманлығын оър ерге салгъан герти патриотну жанлы мисалы. Ону аты эркинликни ва къоччакълықъны белгиси гъисапда бизин районну тарихине алтын гъарплар булан язылашакъга да шеклик этмеймен.

Артдагъы гюнлерде Россия Федерациины дазу сакълав асгерини сапёр батальонуну младший сержант Оразали Гъашымов, Украина бойдагъы хас асгер гаракатда ортакъчылықъ этегенде гөрсетген игитлиги ва къоччакълығы учун, Оър Командующий Владимир Путинни Къарарына гёре, Къоччакълықъны ордени булан савгъатланған.

Билдирилген күйде, Оразали Гъашымов къуллукъ этеген асгер бёлюк, оъзюю алдына салынгъан хас тапшурваланы күтеген вакътиде, бизин асгерчилер токтатған ерини алмакъ учун гелеген укра-

Оразали Гъашымов.

и или миллетчилени заманында эс этип, оланы ёкъламакъ учун чаралар гөрген. Шо вакътиде Оразали Гъашымовну ва ону дав ёлдашларыны гаракаты булан чапгынны нечик де токтатмагъа, шо бойну къолда сакълавгъа да болушлукъ этген.

Хас асгер гаракат башланғанлы биринчи гюндөн тутуп, Оразали гёнгюллю күйде элин якъламагъа гетип, алдынлы асгерлени сидраларында түшген. Ол Оър Командование берген дав тапшурваланы бажарывлу күйде яшавгъа чыгъярып, Донбасны халкъын

неонацистлерден ва иблислерден азат эте туруп, гъар абат булан устьюнлюкюнөн адаланы парахат яшавгъа ювукълашдырмажа къаст этген. Гетген йыл Россияны дазу сакълав асгерни къурулғанлы 105 йыл битеңенликке байлавлу болуп, Оразали Гъашымов «Дазу сакълав асгерини 105 йыллығын» ва «Дазу сакълавчуланы бирлиги» деген медаллар булан да савгъатланған.

Бугунлерде О. Гъашымов душман булан Херсон бойларда ябуша. Ону артында учь йылға ювукъ окоп яшаву болса да, алда буса – уллу устьюнлюк къаравулланғанъя ол гъакъ юрекден инана, неге десе де ол ёлдашлары да булан шо гюнлөгө етишмек учун кёп тер ва къан тәге туруп, оъзюю бары гючюн бакъдырып къасткыла.

Ери гелгенде, бу йылны башында Оразали Гъашымов «Къоччакълығы учун» деген медаль булан да савгъатланған. Шо буса ону Ватаныбызын алдындағы лайықълы къуллугъун исбат эте. Ол – оъзюю гъар гюнлюк къоччакълығы булан устьюнлюкюнөн адаланы парахатлықъны ювукълашдырагъан гъалиги заманны гертти игити.

Оразали йимик игит уланларыбыз – бизин оқтемлигебиз ва олар халкъыбызын юрегинде асрулар боюнда сынала гелген наимус ва эркелик буссагытта да оър даражада экенни бирдагы да исбаттай.

МАРИУПОЛЬНУ ИГИЛЕРИНЕ БАГЫШЛАНА...

**Ахыры.
Башы гетген номерде.**

Женя абдырагъан кююнде оъзюн гертилеме къарап: «Командир, гъал олай тюгюл эди...», – деп, башын сыйпай ва болгъан кюйнү айтта.

Белгили болгъаны йимик, ол Ислам булан бир группада баррагъан заманда, ишлөр онгайсыз геле башлай... Авур дав матагъылар бар сумканы да гётепер алда баррагъан Ислам, бир вакътиде ону гётепер болмай, бир багъананы янындағы мююшге ташлай. Женя да ону гёрап, ичиндеги дав матагъылар тарыкълы экенни англап, сумканы ала ва бир нече метрлер ташып юрой, устьевюне ону инбашында гъариси 9 кило гелеген эки миномёт, автомат, оғъар бое-комплектлер, броня да бар. Бое-запаслар буланғы сумка давда бек къыйматлы экенни, тек ону авурулугъу къаркъарасын ерге тартағынны англап, ол терен тыныш ала. Женя бары да къастын салып айланса да, группаны артындан етишмек болмай.

Сумканы БТР-ге салмакъдан къайры дагъы ёл ёкъ экенни англай. Ону артында, группа сакълайған линияға етишмек 30 метр чакъы мезгил гъар минут булан ари гете. Дагъы этме амал ёкъну англагъан Женя, аркъасында авур юк де булан аста

артгъа – бронемашинге гете. Гъар басгъан абаты уллу къыйынлыкъ булан гелсе де, Женяны, оъзлеге тарыкълы дав матагъыларын къойма бажарылмайгъан ой къуршай. Ахырда да ол машингे етишип, сумканы онда сала.

200 метр оълчевдеги аралықъны оътген сонг, боец енгил тынышын чыгъара ва шо мюгълетде ёлдашлары кёп йыракъ гетгенни

англай. Женя айланып къарагъанда, группа гёрюнеген ерде де болмагъан. Ол ачыкъ авлакъда янгыз къалма яхши тюгюл экенни англай, къайта броняға гетмеге токтаташа.

Айгум ону хабарына тынглакъан сонг, Женя булан болгъан биринчи ёлугъувун эсге ала, оъзю алғыасап, къарсалагъанны англай ва ону гюнагъламай. Ол оъзюю яшавун ойлашмай, ёлдашлары къайда экенни де билмей, дав матагъылары да ташып, ари – бери юрюп, сав-

лай отрядны къысматы гъакъда да ойлашгъаны командирге бек таъсир эте. Шо иш боецни Ватангъя, халкъына, оъзюю ёлдашларына берилгенлигине, къаттылығы ва игитлиги оър даражада экенге Айгум оъзю де мюкюр бола ва Женяны, оъз авлетидей бавруна басып, къучакълай.

Айгум, боецни гёзлерине тикленип, исси, къувнатагъан күйде: «Де, жыйыл, сени йимик солдатлар бизин группагъа яхши», – дей. Командирни гъакъ юрекден айттылгъан шо сёзлери, чакъырив тюгюл, ону къыйматлав ва инамлыкъ булан янашывун билдири.

Айгум ва Женя – бир-бири булан янаша, гъар не сынавъ да гъазир турған къурдашлар. Шо гюн Айгум Женя-огнемётчикинде гертти дав къурдашын гёре.

Къысмат гөрсетген сынавлардан сонг, оъзю йимик къатты ха-сиятлы, айтгъан сёзүнден къайт-майгъан, къоччакъ, бир затдан да къоркъмайгъан Женя булан ёлукъ-гъан мюгълетни кёп эсгережек. Яш боец – команданы бир бутагъы тюгюл, не заманда да инанма ярайған къурдашы.

Шо гече, Айгум дав тапшурув-гъа гетегенде, ондагъы гъал даим эсинде къалажакъыны билмеген. Ол къаршы турған душманны дав савтуундан таба бир урув булан ёкъ этип, сонгунда операцияны ғючлендирмеге күрчю сала. Шо

вакътиде де ону янында, тарыкъ болгъанда көмекге етишмек гъазир гертти ёлдашы Женя бола.

Бёлюкгө артгъа тайма герек деп буйрукъ бериле. Сынав топлагъан боецлер, миллетчилени алдын гесип, снайперлер буса, яшлагъа артгъа, къоркъунчусуз ерге гёчмеге көмек эте. Берилген буйрукъгъа да тынгламай, Айгум ва Женя еринде къалма токтатшалар. Олар душман школаны ичине гиргенни ва оланы парахат гетме къоймажакъын аңглай.

Дав ёлдашларыны артгъа къайтма герек деген чакъыривуна да къулакъасмай, эки де къоччакъ душманны дагытмай гетме хыялы да болмай. Оланы шо тавакаллықъы бир-бирине ювукъ адамыдай гъислерин беклешдире. Шо заманда Айгум, Женяны бетинде дав ёлдашдан эсе, жан къурдаш тапғынны дагы да оъз-оъзюне исбат эте ва ону булан бир къанлы болуп, оъзлер башгъа-башгъа буса да, къаравлары бир экенни англай.

Эртен тангда, арыгъан-талгъан гъалда, Айгум ва Женя оъзлени бёлюгүнен къайталар. Боецлер барысы да ерлеринде, янгы гюнню къаршылап, Ватанны якъламагъа, халкъыны парахатлығын болдурмажа гъазир туралар.

**Бетни гъазирлекен
Герейхан Гъажиев.**

Набиулла
МАГЬАММАТОВ,
политика бёлюкню
редактору

ДАВ ЙЫЛЛАНЫ АНГЫ БИР ДЕ СЁНМЕЖЕК

Уллу Ватан давда биз етишген Уллу Устюнлюкню 80 йыллыгы, айрокъда Россияны халкъы учун гёрмекли агъвалит болажакъга шек ёкъ. Дав йылланы гъакында кёп айтылгъан, язылгъан, чебер, документли кинолар чыгъярылгъан. Болса да дав тема гъали де эсгиллемей адам арада яшай, фашизмни вагьши ишлерин ачыкъ этип наслудан наслугъа бериле геле.

Дав йылланы сеси бир де сёнмежек, неге тюгюл о йылларда Кызыл Армия, партизан гъракат, халкъны кёмеги булан гёрсетген къоччакълыкъ, уллу океангъа ошаши, ону дазулары ёкъ.

Фашист Германия Россиянга йимик бир пачалыкъ да зарал этмеген. Нацистлени савут ючлерини 80 проценти бизге багъып гелеген Гюнтувш фронтда дав эте болгъан. Оланы солдатларыны бешден дёртюсю, танклардан, дав самолётлардан еттиден алтысы Россияны топуракъларыны устюнде дагъытылгъан.

1941-нчи йылны июн айында фашистлер СССР-деген пачалыкъны З айдан елжекбиз деп умут эте болгъан. Тек олар давну биринчи гюнлеринден башлап почлю къаршылыкъны гёргенде бүйдюреме башлагъан. Дав башланып 7 гюндөн Люфтваффе штабны башчысы генерал-майор Отто Гоффманн фон Вальдау овзюно дневнигинде булавай язгъан: «Совет лётчи-клени даражасы биз къарауллайгъан күйде тюгюл, кёп ордэ болгъан экен. Бары да фронтларда гёрсетилинеген къатты къаршылыкъ биз гёз алға тутгъан планларыбызын бузуп дарбадагъын эте». Неге тюгюл олар давну биринчи гюнүндө 300 самолётүн тас этген. Ончакъы самолётүн олар савлай 1940-нчи йылда да тас этмеген болгъан.

Дав юрююп турғын фронтларда бизин солдаттар, елеген ерлеринде яшайгъан халкъ гёрсетеген, ватандашлыкъ ругъуну теренлигине, патриотчулуку руғына фашистлер тамашалыкъ эте болгъан. Яллайгъан самолётдан лётчик парашют булан атылып тюшмей самолётүн къайда буса да зарал гелтириме болагъан ерге бакъдыра болгъан. Яда къамавгъа тюшген вакъти онгай алып, гранатасын атылтып, овзю булан бирче фашистлени де бир-нечесин ёкъ этегени олагъа башлап гъайранлыкъ гелтире. Сонг шо гъайранлыкъ къоркъувгъа айлана. Неге тюгюл фашист бу ерде ватанын онча бек сюеген бу халкъны елемеге бажарылмажагъын англашы.

Яв асерлени генералы Блюментритт о йылларда эсгерген күйде россиялы солдатлар Европаны овзге бойларындағы солдатлагъа ошамай. «Олар: поляктар, овзгелери де, урушувну вакътисинде утдурагъанын билгенде къолгъа бараптар. Россиялылар буса шолай вакътиси гелгенде дагъы да къайыр күйде дав этме башлай», – дей болгъан фашист генерал. Гертилей де олар къамавгъа тюшген Кызыл Армияны солдатлары буланғы ябушуларда кёп адамын тас этип къоя болгъан.

Къоччакълыкъ, озокъда, ёкъ ерден тувмай. О гыс түвгъан овсеген еринги, овз элингни герти юрекден сюегенликтен геле. «Ватангъа аминлик» – деген дагъни де шолай орь гыслер түвдүра. Уллу Ватан давну йылларында Россияны халкъын дагъытылывдан сакълагъан гюч, балики шо болгъан буса да ярай. Бизин аталар, уллу аталар, кёп къыйынлыкълардан ойтюп, фашизм деген къурумдан уст болуп, гелтиреген Уллу Устюнлюкню эсделек Кызыл байрагы наслудан наслугъа бериле геле. Оланы къоччакъ ишлерин сонгъу наслуларда да Ватанны сююв ва ону гележегине жавапчылыкъ ругъ болдурмакъ учун ойтесиз агъамиятлы улгю.

Ишлеригиз, бири де зая гетмеген...
Ойтюм болма тийишлесиз, аталар !
Сиз душманны къувуп япгъан дазуда,
Сиздей къоччакъ яшлар бугун къаталар.

СЫЙЛЫ КҮЛЛУКЪ, СЫЙЛЫ БОРЧ

Инсанны ичинде яшайгъан «Сююв» – деген бекетли назик гыс гъар кимни де ич дюньясыны даражасын гёрсетеген гюзгюсюдор деп айтсакъ да янгылыш болмас. Балики шо бизин инг уллу байлыгъыбыз буса да ярай. Сюювлени бир нече тюрлюлери бар саялы, къайсы алда экен деген сорав туула.

Биринчилей, озокъда, биз ата-ананы алға салыбыз. Шо аслу сююв де, ожакъгъа, яшлагъа бакъгъан сююв де бир тарлавда ойсе. Сонгъу сююв адам түвгъан, овсеген еринги дагъиниси сезилеген бойларда яшай. Сонг – Ватангъа бакъгъан сююв. О башъача патриот ругъ түвдуратамаша сююв.

Эсимде ёкъ ким экени, бир бек белгили адам: «Инсанъя инг насишли болмакъ учун оғъар овз ватаны гёрмеклиги тарыкъ» – деп айтгъан. Гертиден де овзу ойтюм болар йимик ватаны бар адам, ол ругъ байлыкъны тёбесине минип олтургъандай насишли болажакъ.

Ватангъа бакъгъан сююв не экениннинглами сиймейгенлер де ёлугъа. Олар о сююв не экенинн билмей, дагъинисин сезмеген, нечик англasyн... Олайлар къайсы девюрде де болгъан ва болажакъ. Она шолай элин сююп билмейгенлер, овз заманында юреклеринде шо гысни түвдүрүп да, яшатып да билмегенлер. Шогъар, балики бир тюрлю себеплер де болгъандыр. Уллу Ватан давну вакътисинде олар халкъына къаршы чыгъып яман ишлер юртгени де белгили. Ватанына аминлик юртмейген адам бизде, бырынгы заманлардан берли де бек эрши гёрюне гелген. Гъали де шолай болмагъа тарыкъ.

Ватан деген недир? Ону тапма яда тас этме боламы?

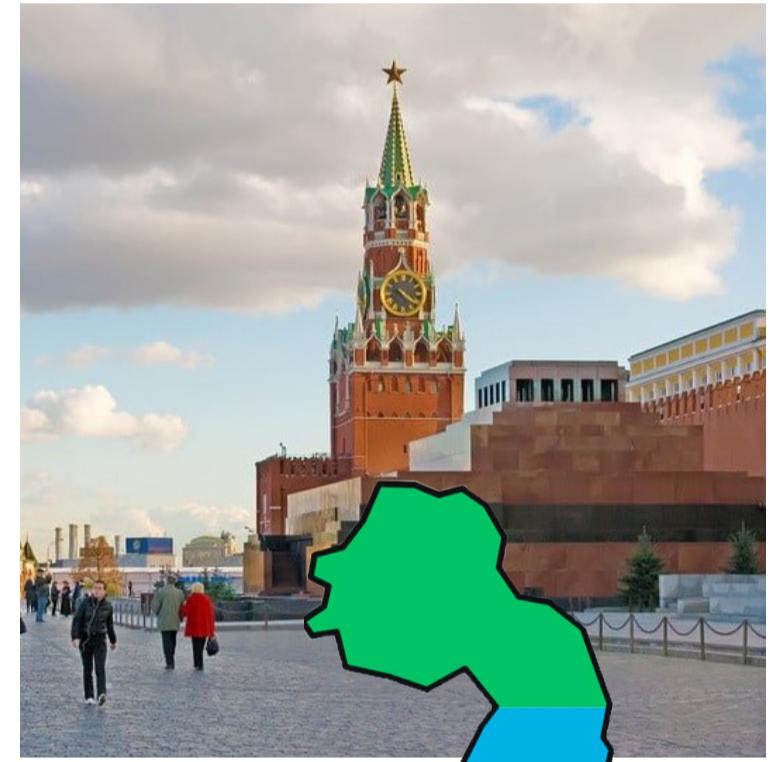
Мени эсиме гелеген күйде болмай. Акъчаны тапма да, тас этме де боласан. Ватан – насилие гёре берилеген даража, инсанъя аслу менлик гелтиреген гюч ва сююнч. Шолай бийик даража гелтиреген гюч биз юртеген динден, ата-анадан, ювукъ къардашлардан да геле. Оланы арасында Ватанны таъсири инг уллусу буса ярай. Неге тюгюл Ватангъа этилген къуллукъ, нечесе минглер буланғы овз халкъынг учун этиле.

Сююв гыслер адамгъа аслу гылда гиччи чагъында мекенили югъа ва сингип къала. Школагъа барагъан йылларында топлана деп айтса да ярай. Шо къайдан геле деп сорав чыгъа буса, жавап тапма къыйын тюгюл. О барыбызгъа да белгили. Биринчиси – ағылъу, экинчиси – муаллимлени

тарбиясы. Бирдагъы бутагъы, о да орамдан югъа гъар кылыкъ. Яхши булан гъаллашса – эдепли болур, яман булан къатнашса, овзюне де шолай къылыкълар юкъдуражакъ.

Бизин яшлагъа, гъалиги девюрде, бизге йимик школа чагъында Ватангъа бакъгъан герти сююге олай сувукъ еллэр кар этмес.

Уллу Ватаныбыз Россия, токтагъан майданы булан дюньяда инг уллу ульке деп гысалап этиле. Бир янын-

дурар йимик мүгъкам тарбия берилмей. Неге экенинн ачыкъ этмек учун уллу лакъыр этме тюше. Бу ердеги сёзюбюзю маңысы о гъакъда тюгюл.

Дагъыстан ва Россия, бизин эки де ватаныбыз, ватандашлары учун гертиден де ойтюм болур йимик ерлер. Гиччи Ватан онгайлы ва арив ерде ерлешген, табиат ва тарихи байлыкълары буланғы республика. Кёп миллеттер бир-бири булан дослукъда яшайгъан регион. Интернационал ожакълар бизде кёп къурулагъаны да шо пикруну аян эте.

Башъа янындан Каспий денгизни боюн тутуп токтагъан тюзлюклерибиздеги отлавлукъларыбыз, чачывлукъларыбыз, бавларыбыз, юзюмлюклерибиз, батагъаларыбыз кимни сукъландырмажакъ... Тав бойлардагъы табиатны гёзел буччакъларына къонгъан ойтесиз гёзел гёргюнүшлөрде, бир гёргенни эсинде даим къалар йимик тамашалыкълар бар. Озокъда, «коррупция» деген шайтан ел гелтиреген кемчилеклериз де бар. Тек бу ерде табиатны бир айыбы да ёкъ.

Аты чыкъгъанда оравун

дан гюн батса, бириси янындан чыгъа. Ону йимик орь даражалары буланғы кёп ульке ёкъдуру. Ону ватандашы болуп, оғъар аминлик юртмек сыйлы къуллукъ, сыйлы борч.

Ватангъа аминлик-де яшамакъ, о уллу насып. Шо насып не экенин билмейгенлер аз тюгюл, кёп деп айтсакъ да ярай. Олайлар яман таъсири бек тие. Шо саялы да бизде Дагъыстанда даш-баш берив, урушбатчылыкъ, акъчагъа сатылагъанлыкъ халкъ арада гёрюне.

Элин сюймек – уллу иш. Элин сюйген эр азмас. Сен де элингни сыйлы, Билмесе де къайырмас.

Набиулла
МАГЬАММАТОВ.

Къарамагаммат
КЪАРАЕВ,
экономика бёлюкню
редактору

БАГЬАЛАНЫ ТЫШГЪА ХАРЛЫЛЫКЪ ДА ГЁТЕРЕ...

Айлана якъ толгъан базарларда ва тюкнелдерде яшавну даражасы къолунгну аясында йимик ачыкъ болуп гёрюне. Сатыв-алыв ишлени натижасында ломай къазанчдан кимлер пайдалана деген сорав тувлуна.

2024-нчю Ыылда сатыв-алыв ишледе 800 миллиард манатдан кёп оълчевде мал айландырылъан ва къуллукълар этилген. ДР-ни сатыв-алыв ва промышленност министерлигини ёлбашчысы Низами Халилов да бизин охувчуларбызыгъа гёрмекли натижагъа байлавлу болуп англатыв берген.

– Республикасында мал чыгъарыв булан машгъул болагъан завод-фабриклер алда йимик кёп тюгюл, – дей министр. – Гъар тюрлю къуллукълар, маллар Россияны оъзге регионларындан ва тыш пачалыкълардан да ташылагъаны ачыкъ болуп гёрюне. Шо саялы сатыв багъалары да белгили күйде артып турла. Шону учун бизге де кёп мал чыгъарыган уллу идаралар къурмагъа тюш...

Дагыстанда сатыв-алыв тармакъда ва шолай да мал болдурувда далапчылыкъ булан машгъул болма муштарлы тайпалар бирни йимик тюгюл, сатывчуланы сыйраларын толумлашырагъан гюплер белгили күйде артып тербей, натижада ерли производству гёттермей туруп артагъан багъаланы алдын алма четим бола.

Пачалыкъ кёмек гысапда сатыв-алыв тармакъдагылагъа тюгюл, промышленный малланы чыгъарағандалапчылагъа банклардан этилген къуллукъланы, субсидияланы ёрукълу күйде пайдаландырыв заманны аслу талабы.

2020-нчы Ыыл декабрни 18-нде чыкъган 274 номерли РФ-ни Гыкуматыны къараына гёре Дагыстанда болдурулагъан пачалыкъ кёмекни къайдаларын токъташдырыв промышленный тармакъны оъсдюрювде де тогъатартывну имканлыкъларын артдырмагъа ёллар ачагъаны гъакъда унутма тюшмей. Шону учун далапчылыкъ булан машгъул болагъан тайпалагъа эсгерилген къарарны шартларына гёре сатып алгъан техника къуралларына, машинлерине ва шону натижасында производствода асув береген янги къайдаланы къоллайғанлагъа этген харжыны 50 процента пачалыкъ кёмек гысапда къайтарыш этиле.

Тегин къайтарыш гысапда берилген харжлар бизин республикасында инвестиция майданларында къурулғанлагъан производство предприятиелдерде янги ишчи ерлени ачмагъа имканлыкъ бережек. Чыгъарылагъан промышленный малланы къадарын артдырмагъа ва шону натижасында сатыв-алыв ишлени тыштагъа харлы болмай генг күйде юрютмеге кёмек этежеги де шекликни тудурмай. Неге десегиз, тышдан гелтирилген промышленный ва оъзге тюрлю маллар устьюне гъакъ къошуулуп бизин региону къоллавчуларына багъа токътай.

Къурбан ГъАСАНОВ:

«АМАНЛЫҚЪА БАЙЛАВЛУ ЧАРАЛАР ГЁРЮВ АГЬАМИЯТЛЫ»

Республикасынды къыбла боюнда ерлешген Къаягент райондагы юртларда яшайған ватандашлар алда йимик гъали де оъзлер учун варисге къалгъан мердешли тармакълагъа арт бермей чалышағын тергевнү тарта. Шолайлыкъда, оъсюмлюқчюлук, гъайванчылыкъ булан машгъул болагъан тайпалар базар аралыкълар оъмюр сюрген девюрде халкъны ва пачалыкъны сурсат аманлығын болдурувгъа оъз къошумун эте демеге ярай.

Муниципал районну баш гъакими Магъаммат Эльдерханов, юрт хозяйство управленини начальниги Абдулбасир Къадиев ва ветуправленини ёлбашчысы Равиль Къурбаналиев гъайванчылыкъ булан машгъул болагъан сабанчылагъа буварывлар этegen вакъти.

Къаягент къорукъну дазула-рыны ичиндеги юзюмлюклени, емиш бавланы салагъанланы сыйралары толумлашыгъанда йимик, артдагы Ыылларда гъайван-мал сакълайған онгача агълю хозяйстволаны (ЛПХ) ва шолай да сабанчы агълюлени (КФХ) санаву артып тербей. Алға салынған агъамиятлы борчланы устьюнлю күйде яшавгъа чыгъарылыу да, алдан берли топланған бай сыйнав ташырагъан күйде, болма имканлы тас этивлени алдын алывда салынған талаплагъа жаваплы күйде янашыдан гъасил бола.

Хазария элни тахшагъары Семендер Магъачкъала-ны темиркъазыкъ боюндагы Къараман авлакъда гъалиден 30 Ыыллар альякъда янғыдан къурулма башлады. Ойтген ас-рубузну 90-нчы Ыылларында Къаягент райондагы Гысемегент юртдан гёчюп гелип Албё-рюгентде квартир тутуп агълюм булан хыйлы Ыыллар яшагъанғон, эсделиги ярыкъ болгъур, анадаш газетибизин яратывчу къуллукъчусу къурдашым, публицист эндирейли эревюллю улан Бийсолтан Гъажимурадовну яхшылығындан янги яшавлукъ майданда уй къурма план магъа да тюшген эди.

Тюшсе-тюшсон, тел сетка тартып бегетип терек орнатдым, кюрчю салдым, биринчилерден болуп оъз гючюм-гъаракатым булан таш тизип уй къуруп хас шагъатнама да алдым, яшама да башладыкъ. Бара-бара оъз-гелер де уйлер къурма, бавлар салма урунду...

Тек не этерсен, Сепаратор ва Ленингент посёлоклардан геле-

СЕСЛЕНИВНЮ ОРНУНА БАЯНЛЫКЪ

гыз шо зарал этеген вакътиде. Устьевюне, шу гъайван алда да малгъа, транспорт юрюшге зиян эте болғаны гъакъда белгили буса».

Бек анасы Ыыламас деп де негъакъ айтылмай. Айтмаға сюегеним, заралы алдын алмакъ учун жамият ва пачалыкъ къурумлана арасында алданокъ тийишил анлатыв ишлени въкорув чараланы оътгермеге герек болагъаны гъакъ.

Къаягент районну топуракъларындан оътеген «Кавказ» деген федерал трассаны ва шолай да поездлер юройген темир ёлну яғаларында ерлешген юрт хозяйство агъамиятты буланғы топуракъларда гъайван-мал сакълайғанлагъа да заралға тарымасын учун айрыча сакъ болмагъа тюшедир.

– Гъайван-мал сакълап оъз мадарын этегенлени арасында тас этивлени алдын алывгъа байлавлу анлатыв ишлени юрютюнню тергевсюз къоймагъа ярамай, – дей Къаягент темир ёл станцияны начальниги Къурбан Хасболатович Гъасанов. – Шо күйде чакъда-чакъда аманлықъа байлавлу чараланы гёттермеге тюш...

– Гъайван-мал сакълап темир ёлгъа ювукъда отлатагъанлагъа сиз не йимик таклифлер бермеге сюер эдигиз?

– Гъайван-мал сакълайған есилерини тергевюне байлавлу гъазирлентен хас эсделик къурулған. Шонда эсгерилгенни йимик, биринчилей къаравасуз къоймайлар устьюнде туруп гъайван-малны темир ёлдан 50 метр мезгил арекде отлатмагъа таклиф этиле.

– Темир ёлларда устьюнден ва тюбюндөн транспорт, адамлар ва гъайван-мал оътеген ерлерде низамы бузулмасын, зарал болмасын учун нечик талаплар салына?

– Гертиден де, шогъар байлавлу болуп эсделикде темир ёллардагы хас гечивлерден оътювюн низамы да токъташдырылған. Шонда эсгерилгенни йимик, гечивден оътювлер поездлени жураларына гёре 5-20 минутлар алданокъ токътатыла. Шо гъакъда да гъайван-малны гечивлерден чыгъарағанлар темир ёл станцияны дежурный къуллугъуну начальниги булан гъакълашып оътме герек.

Гъасили, айлана ягыбызыдагы мал-матагъ, табиат, топуракъ, агъачлыкъ байлыкъларыбызын заралдан къоркуп сакълавда бирлешип, гъакълашып иш гёрюв гъажатлы масъала экени гъакъда биревге де, бир заманда да унутма тюшмей.

Къ. КъАРАЕВ.

ПСИХОЛОГНУ ТАКЛИФЛЕРИ

ЯШ ТАРБИЯЛАВНУ
КЪАЙДАЛАРЫ

(Давамы. Башы алдагы номерде).

б) халкъны къолундагы низам.

Низамны бу къайдасы яшланы ва уллаланы бир-бирин толу күйдеги англавъя асаслана. Бу къайда лап гъакыллы низам деп санала ва яшланы тарбиялавуна назик, инче ва сакъ янашывну талап эте.

Низамны бу къайдасы къолланагъанда хата болгъанда, яшлагъа къатты басгын этилмей. Амма олагъа даймышишакъ күйде де янашмай. Герек заманда ва ери болса, яшъя сёз булан айтыла, уруша яда терсине этилген янгылыши гъакъда арагъа салынуп айттылгъан сонг илиякълы, йымышакъ янашыла. Оғар мисаллар булан этген хатасыны гъакында айталаар.

Бу къайдагъа гёре къаттылыкъ ва йымышакълыкъ янаша къоллана.

Булай низам булан тарбияланын адам инг башлап намуслу болма тюшө. Шу низамда оьсген инсан къылыкълы ва эдепли жаздан къоркъуп тюгюл, ол шолалы жаны-къаны булан къабул эте ва шолар саялы жаваплы экенин англай, оьз алдында тёбен тюшмекни ярамайгъанлыгъын сезе, шону ювукъ да этмей.

Шо саялы тарбияны бу низамына «оьз-оьзюне ёлбашчылыкъ» этив, оьсдюрюв» деп айтала. Амма шо гъакъда яшъя ачып-чечип англатмагъа герек. Ол булай неге этмеге ярай яда ярамай шону билмеге, себебин англап, шогъар тюшюнмеге тарыкъ. Гери урув неге болгъанынгълаташса, яш шону тюзлююн, шолай болмагъа герегин тез къабул этер.

Масала, яшъя: «Геч болгъанча орамда къалма», – деп айтабыз. Биз оғар ахшам болгъанда къоркъунчлукъ артагъанынгълаташса, яш шону тюзлююн, шолай болмагъа герегин тез къабул этер.

Къысгъача айтгъанда, яшны чагына ва англавуна гёре, ону булан хабарлай туруп, биз ол хата этерден сакъланмакъны гъайын этмеге герекбиз. Бир-бирде ери гелгенде биз оғар инанагъаныбызыны гёрсетмеге герекбиз, ону пикрусунада къулакъ асып. Шолайлыкъда, сёйлев, пикру алышдырыв булан биз яшбызыны тюз ёл тангламагъа, оьз гъакылына таянып болмагъа уйретмеге, оьсдюрмеге герекбиз.

Ата-аналаны агъамиятын айрыча тергевион тартмагъа герекли тарбияны бир-бир къайдалары бола. Гъар ишде йимик, яш тарбиялавда да (шону бир айрыча загымат деп гъисап этме ярай) оьз низамы ва къайдалары бола.

Гъар ата-ана яшланы тарбиялавунда уйстюнлюкке етишмеге, яшы оьр къылыкълы болгъанын сюе буса, шо низамын яхши билмеге ва гъисапгъа алмагъа герекли. Бары да аврувлардан бир дарман болмайгъаны йимик яшланы оьсдюрювде де янгыз бир къайда ёкъ. Яшны тарбиялав – гъар ким оьз даражасына гёре болдурулагъан иш. Шо саялы яшын оьсдюргенде ата-ана авлетини хасиятын гъисапгъа алмаса бажарылмай.

Альбина АКАВОВА,
яшланы психологу

(Давамы гелеген номерде)

САЙИДА БУЛАН ОЬКТЕМБИЗ

Хас асгер агъвалат юрюлеген бойда бизин къоччакъ асгерлеребизге кёмек этеген гъар тюрлю къуллукъларда чалышаңын къатынгишилер бар. Олар гъариси, уюножагъын, агълюсон, оьсюп гелеген яшларын да къюп, Ватанын къорумакъ, якъламакъ учун бары да гючюн салып чалыша. Мен школадан берли таныйгъан инче гъисли, сабур-саламат къызланы бириси бугюнлерде Украина бойда медицина къуллукъчу болуп чалышаңын англагъанда бир тамаша оьктем болдум. Медицина къуллукъчуланы да оъзлени агъамиятлы борчлары бар. Олар да герекли болгъанда оъзлени жанын аямай, яралангъан асгерчилени яшавун къутгъара. Врачлар, медсестралар гечесин-гюнүн бир этип дегенлей бизин асгерчилени савлугъуну гайын эте.

Тёбен Къазанышлы Сайида Зайирбекова Нажмутдин ва Зайнап Ханмурзаевлени агълюсонде тувгъан. Анасы Зайнап Ханмурзаева кёп йылланы узагъында юртну яшлар бавунда тарбиялавчу, ону за ведующий болуп чалышып турду. Сайида буса агълюсонде къызъяшланы уллусу. Ол гичиден берли медицина къуллукъчу болмагъа, адамланы савлугъун яхшылашдырмагъа хыял этген. Ол школаны битдириген сонг 1997-нчи йылда Буйнакск шағъардагы медицина колледже охугъан ва 2000-нчи йылда фельдшерни касбусуна ес болгъан. Шо йыл Буйнакск шағъарда ерлешген 22421 номерли сагер бёлюкге медсестраны къуллугъунда чалышмагъа башлагъан.

Хас асгер гъаракат башлангъанда ол оъзюно медицина касбусуна, бажарывлугъуна бугюнлерде инг де артыкъ харлы яралангъан солдатлагъа кёмек этмек учун Луганск шағъарда чалышмакъны тюз гёрген.

Озокъда, давлар-шавлар юрюлеген ерлеге бармагъа ким де тавакаллыкъ этмей, тек ол оъзю тюз къарап чыгъаргъанына ону юрегинде бир де шеклик тувулунмагъан. Ватаныбызыны якълайгъанланы савлугъун бакъмакъ, гъар ким оъзюндөн болагъан кёмек этмекни дурус гёрген.

Ол бугюнлерде Луганск ша-

гъардагъы госпитальда ишлей. Шо вакътини ичинде ону намуслу ва тындырыкълы иши саялы баракалла кагъызлар ва грамоталар булан савгъатла гъанлар. Сайида булан бирче чалышаңын дагъы да юртлу къызлар да бар. Ону касбусуна аминлиги, сююю башгъа иш ёлдашларына да улью бола. Яралылагъа ва аврувлагъа Сайиданы илиякълыгъы, касбу бажарывлугъу тез заманынде сав болмагъа болушлукъ эте. Сайида кёплени яшавун къутгъармагъа, медицина тармакъга агъамиятлы къошум этип болагъанлыкъны ульюсю деп ташдырып айтмагъа ярай.

Озокъда, агълюсиюн, ювукъ адамларыны якълаву, англавлугъу болмаса бир ишде де тынч тюгюлю англашыла. Сайида хас асгер гъаракат юрюлеген бойгъа бармагъа токташгъанда агълюсиюн бирдокъда къаршы чыкъмагъан. Олар къоччакъ къызардашы, къызы, анасы ва уялюсю булан оьктем болалар. Олар барысы да ювукъ адамы учун талчыкъмай тюгюл, тек къоркъунчлукълагъа да къарамайлы, Сайиданы токташгъанлыгъына инана. Ону эркъардашы Сайит Ханмурзаев де хас асгер гъаракатны ортакъчысы.

Бизге буса къоччакъ агълюсиюн вакиллерине сав-саламат уйстюнлюк къазанып агълюрине ювукъ заманынде ичинде къайтмакъны ёрамакъ къала.

Патимат БЕКЕЕВА.

САХАВАТЛЫ КЁМЕК

Украина бойда юрюлюп турагъан хас асгер гъаракатында къоччакъ күйде ортакъчылыкъ этегенде санларына яралар тийип Ростов шағъардагы 1602 номерли госпитальда савлугъун беклешдиреген къоччакъ уланлагъа Буйнакск районну ватандашларыны гезики сахаватлы кёмеги етишдирилген.

Шолай рагмулукъ сиптелеши Буйнакск районну ёлбашчылары, билим берив ожакълары, айры-айры ватандашлары бекарив гёрюп якълайгъаны ва яшавгъа чыгъарагъаны да бу

биринчи гезик тюгюл. Районлулар бирлешип савлай уйлекбизни паракатлыгъын сакълап къанын-жанын аямай ябушув юрютеген асгерчилеге кёмек къолун узаталар.

Фашист бендерчилер булан бетге-бет къаршы туруп ябушув юрютегенде санлары яралангъан къоччакъ уланлагъа кёмек этип, оланы гёнгүн алмакъ учун жыйылгъан исси опуракъланы, дарманланы, ашамлыкъ-сурсат малланы арасында школаланы охувчулары оъзлени ювукъ адамлары йимик гёрюп оланы атына язған исси сёзлю, таъсири кагъызлары да бар.

Чакъда-чакъда шулай асил мурат булан оътгерилеген сахаватлы ишлер бизин халкъя нечакъы къыйын гюнлеге табушма тюшсе де, уйстюнлюк алма четимлик этме болмажына шагъатлыкъ эте.

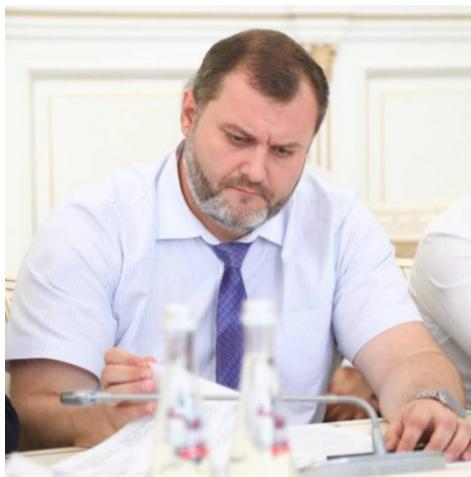
Казим КъАГЪРУМАН.

СУРАТДА: яралангъан асгерчилеге онгарылгъан савгъатлар.

АМАНЛЫГЫЫЗНЫ КЪОРУЙГЪАНЛАР УЧУН...

Россияны Президенти В. Путин билдириген күйде, 2025-чиңи йыл – Ватанны якълавчуларыны йылы. Озокъда, инг башлап бизин аманлыгыбызын гыйяны этегенлени савлугъун сакъламақ, беклешдирмек биринчи ерде болмага герекни къайсыбыз да англайбыз. Эгер, адамны савлугъу осал буса, ону яшавуну маңнасы толу тюгүл экенни де гөребиз, гёнгюлсюзлюкке дёнегенин де эслейбиз. Шо учун Дагыстанны савлукъ сакълав министерлиги орт технологияланы къоллап, оланы тындырыкълы күйде бакъмакъ муратда реабилитация бёлюклер ачыган.

Мисал учун, СВО-ну ортакъчылары ва оланы агълюлери Магъачкаладагы 2 номерли Республика клиника больницаада (ветеранланы госпиталы)эркин күйде савлугъун яхшилашдырмага бола.

– Дагыстанда хас асгер гъракатны гъар ортакъчысы айрыча диспансерде даим медицина тергевлени тюбюндө турат. Оланы арасында уьстюнде туруп, эки көрен артыкъ дегенлөй, гъракат этип бакъмакъ тюшегенлери де бар. Бизин республикада янгы къайдаларда къыйынлы операциялар этилине. Эгер тийиши буса, биз асгер къуллугъундан азатланғанланы Дагыстандан тыштъа да бакъдырабыз. Уйлерине къайтъан бары да асгерчилени мекенли күйде медицина къаравлардан чыгъарағындан къайры,

оланы аврувларыны алдын алмакъ да – бизин учун бек агъамиятлы ва сыйлы борчубуз да дюр.

Бүгүнлерде СВО-дан, асгер къуллугъундан эркин болуп гелген 339 асгерчиден 334-вю диспансеризациядан ойтген. Асгерчилени 256-сыны аврувлары арагъа чыгып, оланы больницаада къаркъарасыны гъалын тергеп, бары да аврувларын багып, сонг реабилитация бёлюклерде ерлешдирдик. Оланы да 172-си стационарларда, 231-ри амбулаторияларда аврувларын сав этип чыкъгъан демеге ярай. Медицина кёмекни биринчилей асгер къуллукъчуланды агълюлери алмага тийишили – деп билдириди Дагыстанны савлукъ сакълав министри Ярослав Глазов.

Ол 2 номерли Республика клиника больницаады, ветеранланы госпиталыны реабилитация бёлюгюно къуллукъчуларыны жанлы күйде иш гөрсөтегенин айрыча белгиледи. Шонда СВО-ну ортакъчыларыны неврология, къолу-бутуна, юрюмеге кёмек этиген санларына байлаву аврувларын аппаратланы гючю булан къолайлашдыра.

Артдагы 2 йылны ичинде республиканы больницаадарын гъалиги къайдалагъа гөре ишлейген реабилитация аппаратлар, ясандырывлар булан таъмин этгенлер. Шоланы авур күйде санлары зараплангъанлагъа оъзлени савлугъун яхшилашдырмага кёмек бар. СВО-ну 106 ортакъчысы медицина реабилитациядан чыкъгъанлар.

Къайгъылы, къыйынлы сывалардан ойтген асгер къуллукъчулагъа ва оланы агълюлери психология кёмек тарыкъ гезиклер де аз болмай. Бүгүнлөгө ерли асгер гъракатлардан азат этилген 215 адам ва 483 оланы уъягъюлери шо къуллукъдан пайдалангъанлар.

Эки йыл альякъда Дагыстан медицинаны гъалиги иймик имканлыкъларын гөз алға гелтирмеге де къыйын эди. Дагыстанны савлукъ сакълав министрини билдиривие гөре, шолай онгайлыкълар бар экенни инг алдын оъзюю савлугъуна агъамият берегенлер де, озокъда, гечеси-гюню булан бизин аманлыгыбызын къоруйгъанлар да гыс эте.

ЮГЪАГЪАН АВРУВЛАРДАН САКЪ БОЛУГЪУЗ

Тюзю, аврувланы яхшысы болмай. Къайсы да савлугъубуз учун зараллы. Амма бир-бир врачлар, касбучулар дифтерия деген югъагъан ва къоркъунчлу аврув, айрокъда яшлары гызызга къатнардан сакъ болуғуз деп чакъырив этилер. Шо зараллы аврувну яягъан микроблар адамланы авзуна, тамагына, бурнуна гирип, шонда оъзлени санавун кёп уллу чалтлыкъда артдыра, агъу да чыгъарып, савлугъуна гючю таъсир этмеге баштай.

Микроблардагы агъу къантамурлагъа синге, адамны къаркъарасындағы аслу санларыны-юрекни, бүйреклени ва башгъаларыны ишин бузукълашдыра. Дифтерия – аврув янгыз савлукъ учун тюгүл, яшав учун да къоркъунчлу.

Шо аврувдан 1 йылдан 5 йылға ерлиги чагындағы гиччи-павлар, айрокъда кёп инжине, тек шо йылларындан ойтген яшлар да, уллулар да аврумага бола. Дифтериядан эмчекден айрылмашынлары да, гъатта янгы туыван сабийлер де авруй.

Шо аврув нечик яйылма бола?

да, бурнунда дифтерияны микроблары бар буса да, аврумай къалмага да имканлы. Олагъа микроблар аврувлардан геле.

Биринчи аламатлары

Дифтерия юкъянда адам бир башлап оъзюн гъалсыз болгъандай гыс эти, ашны татывун билмей, ютагъанда тамагы аврута. Биревлер шону грипп аврувга гысаплап да къоймакъ да бар. Иссилиги гөтерилмей къалмага да бола. Аврувну аламатлары чалт күйде гючлене. Шондан гъассиленегенлени тамагы къарлыгып, тиңышын къийин алалар.

Тамагы къысылып, тиңышын алмага къыйын буса, шо дифтерияны лап яман, къоркъунчлу журасы деп гысаплана. Дифтерия бир-бирде адамны бурнундан таба билинмеге бола. Шолай гезиклерде аврувну бурну къизарма, шондан къан гелме баштай.

Аврувну алдын алма боламы?

Дифтериягъа къаршы укол этсе, шону алдын алмага бажарыла. Шону булан яшни къаркъарасында аврувдан сакълайгъан гючлер тувулуна. Укол этилгенликни натижасында яшлар, шолай чара гөрүлмегенлер булан тенглешдиргендө, кёп сийрек авруй, шо балагъдан енгил күйде арчыла.

Тек уколлар яхши натижалар берсін учун тийишили даражада ва токташдырылған болжалларда этилмеге тарыкъ экенни де унутмагызы.

Бүссагытты вакътиде яшләгъа уколлар этимек учун къоллайгъан дарманлар оланы учь тюрлю аврувдан: дифтериядан, бұвма ётелден (кёклишден) ва жамчыкъ этлери къурушагъандан сакълай.

Ата-аналар яшләгъа дифтериягъа къаршы бары да уколлары оъз заманында этдирме тарыкъ бола.

Гиччи яшни югъагъан аврувлардан, шолай дифтериядан да сакъламакъ муратда адамлар кёп жыйылагъан ерлеге аз барын күйнү этмеге тюше.

ПАЙДАЛЫ НАСИГЬАТ

ЧАЧЛАРЫ ТЁГҮЛЕГЕНЛЕГЕ ДАРМАН

Гъали къатын-къызылар башын не булан да бояй, олагъа не де этилер. Озокъда, шондан сонг тюклери тёгюлмей де боламы? Шогъар кёмек этежек эмни сизге таклиф этмеге сюебиз.

Элли грам каманы аласыз. Шону гиччи сырлы яда чыны чашкагъа салып, къайнар сувъя чомуп, оъзю иригенче ичинде къоясыз. Сонг шогъар юз грам бал, къыравуучдан чыгъарып эки ашкъашыкъ хырынны (хрен), шончакъы увакъ этилген самурсакъын къошуп бирикдиресиз.

Шону башыгызызга сюргенче, тюклеригизни учларына сиз къоллажакъ каш къуруп къалмасын учун, урлукъ май сортесиз. Шо сиз онгаргъан дарманны чачларыгызын тамурларындан тутуп, башыгызын бар ерине сингдирип ишйысыз. Сонг буса, клеёнка булан ябып, уьстюнден исси болсун учун чийъявлукъын чырмап, бир саягаттъя ювукъ къоясыз. Артда йылды суv булан жувуп тайдырасыз. Аллагъ сизге себебин къаршы этдирсін.

Бетни гъазирлеген
П. ГАЙБУЛЛАЕВА.

ШИТИЛГЕ УРЛУКЪЛАР ЧАЧЫЛА

Россияны топуракъ байлыкълары ер юзүндеги умуми майданларыны алтыдан бир пайын елегени гъакъда белгилүү. Тек шоланы 10 проценде ювугъу тюгюл эсэ гъар тюрлю себеплеке гёре гъалиге ерли юрт хөзүйство учун толукюйде ишлетилмей. Ишлетилинеген ерлерден алынагъан тюшюмлөр дебашгъа-башгъа. Гъава шартлагъа, этилинеген къуллукълагъа гёре бирни йимик рази къалдырмай.

Шогъар байлавлу болуп бизин уылкебизде «Юрт хөзүйстүн асувлугъу учун» деген пачалыкъ ойчевиондеги милли проектде Россияны аграр регионларыны борчлары да айрыча хат булан эсгерилген. Борчлары толукюйде яшавгъа чыгъарылыу буса ерлердеги шартлар ва бар имканлыкълар, онгайлыкълар пайдаландырылагъан кюю булан тыгъыс кюйде байлавлу.

Дагыстан Россияны лап да къыбыла боюнда ерлешген аграр республика. Осьюмлюкчюлюк тармакъда бавчулукъ ва юзюмчюлюк булан янаша овошлар оьсдюрювге айрыча тергев бакъдырыла. Тергевнүү даражасына гёре оьзтөрече гёремекли натижалары булан къайтарышын эте. Дагы да ачыкъ этип айтсанкъ, бизин республикабызын авлакъчыларыны умуми гъаракаты булан йылда 1,5 миллион тондан да кёп язлыкъ овошлар оьсдюрюле, бавчуланны, юзюмчюлени къайратлы гъаракаты булан 500–600 минг тонлагъа ювукъ юзюм ва шолай да емишлени башгъа-башгъа журалары къайтарыла.

Февраль бахчада-бавда доланагъанлар учун лап да жаваплы ай. Язлыкъ ишни къышда башла деген кюйде, заманы гъар сагъатын асувлу кюйде къолламакъ учун алданокъ ойтерилмеге герекли ишлени гезигин токтاشдырып, айрыча тептер юрютүп иш гёрсек агротехника чараланы низамы бузулмай. Тийишили ишлер оьз болжалларында ойтерилсе, озокъда тас этивлер болмайгъанын кёп йыллыкъ сывнав ачыкъдан ташдыра. Къышны гүнлөрinden де язбашгъа гъазирлик гёрюлөгөн ерлерде жаваплы авлакъ ишлени барышында къыставуллу гъаллар тувлунмас.

Не чачсанг, шону аларсан деп негъакъ айтылмагъан. Овошлар оьсдюрювде де сайламалы урлукъланы сан янындан къалгъа тюшеген натижалары да гъасил бола. Дагыстанда тюзлюк боюнчагъы топуракъларда гъаваны сувукълугъу къыш айларда кёп йыллыкъ ойчевлерине рас гелмейгени артдагы йылларда теренден ойлашмагъа борчлу эте.

Овошланы жураларыны урлукъларын не заман гъазирлемеге тюшеген деген сорав тувлуна. Шитил зараллы аврувлачыя ва зиянлы жанлачы, гъаваны башгъа-башгъа шартларына гёре заралланмасын учун урлукъланы чачылачын болжаллары токташдырыла.

Бадиржан адамны савлугъу учун пайдалы авлакъ нишмат, санларына югъунчулук ва шекер аврувну алдын алагъаны гъакъда айтып къойсам да тамандыр. Шитил учун чачылган овошланы арасында бадиржаны урлукълары аста оьсе. Февраль айдан тутуп, бадиржаны шитилин оьсдюрмек учун чаралар гёрмеге таклиф этилине. Бадиржан урлукъланы чачылынча алданокъ марганцовка сувда ийбитилген чюпюrek-къумач гесекге тёшеп исси ерде оьзеги чартлагъынча къююп къолласакъ чалт ва аман экки жумадан сонг тораяжакъ. Шитил оьсдюрүлөгөн ерни гъавасы да башгъа-башгъа болса, ерин алышдыра турсакъ оьсюмлюклер чыныгъа. Сугъарағында да сувун артыкъ этмей бавкулугъун тергеп эртөнөр ва ахшамлар бермеге тюшежек. Урлукъланы чачагъанда терен басдырмасын 1 сантиметр таман бола. Топуракъны устю тъятмайгъан кюйде къый болгъан полукунду яда торфну къоллап оьсдюрмеге тюшеге.

Гезиги гелгенде чакъыны гъалына тергев этип оьзге овошланы урлукъларын да алданокъ гъазирлеп къурутуп бавукъ кюйленген яда буса орман топуракъга чачыгъыз. Овошланы урлукъларын инанып сатып къолдан – тюкенлер-

ЧИЛЛЕ АЙНЫ ГҮНЛЕРИ

Февраль (чилле) ай къатты сувукълар болса, яй яллавлу, исси болса язбаш салкъын болур

ден-базарлардан тарыкъсыз харж этип алмайлы бар имканлыкълагъа гёре, ерине етишип бишген сайламалы нишматларындан гъазирлемеге уйренийк.

Мисал учун, бадиржаны урлугъун биревлер чий кюонде ичин суvgъа чыгъарып урлукъларын айырып ала ва гъазирлей. Оъзгелер сув тиймейген ерде къурума къююп сонг буса увуп урлукъларын чыгъара. Урлукълар аслу гъалда кагъыз яда буса къумач-чюпюrek дорбаларда тёшелип, гюе тюшмейген кюйде бек ерлерде сакълавгъа салына. Сан янлы урлукъланы айрыча къоруп сакъламагъа ва асувлу кюйде къолламагъа къаст этейик. Къаст этмесек бир зат да болмай.

ТАЗАЛЫКЪДАН ГЪАСИЛ БОЛА МОЛ ТЮШЮМ

Бав-бахчаларда бир ва кёп йыллыкъ оьсюмлюклеге этеген къыйын-харжыбыз, зая болмасын учун тийишили агротехника чараланы ойтерив агъамиятлы. Шоланы лап да аслусу-тазалыкъны болдурув. Тазалыкъ аманлыкъны баш кюрчюсю. Айтмагъа сюегеним, тазалыкъ болдурулса, зараллы аврувлар ва зиянлы жанлар къабунмас, тас этивлеге ёл берилмес. Замансыз-заманда ойтерилген къуллукълары да хайыргъа тюгюл, заралгъа токттай. Шо саялы гъар йыл эринмейли бахча-бавда ойтерилген чараланы оьзтөрече низамын сакълап юрютмеге къарайыкъ. Заралны устюне зарал болмас.

Балики ойтген йыл чола болмагъандыр, эки оъгозум аранда не ишим бар боранда деп парахат турмайлы участкалары гъалына тергевлю янашмагъа тюшеге. Къалгъан къалды-къулдуланы, япыракъланы, зараллангъан бутакъланы тайдырып-тазалап дегендей, язлыкъланы чачыгъа гъазирлик гёрмеге герекбиз.

Тереклени тюплериине акъ чабыв да аслу гъалда аривлук учун тюгюл, къатты сувукълардан, ва шолай да гюнню яллавлу шавлаларындан къабугъу ярылмасын учун ойтерилген чара. Чарасыз къалса, озокъда, къабугъу ярылгъан емиш тереклеге аврувлар ва зиянлы жанлар кёп къабунар. Мол тюшюмлөр тазалыкъдан гъасил болагъанын, тюзю, синавлу бавчулагъа англатмагъа да тюшмей, англатывлар яш янгы иш башлайгъан, бав салагъан касбучулагъа.

Чакъыны гъалын билдириген къуллукълар береген маълуматлагъа гёре бу йылда тюзлюк бойда сувукълар болмажакъ, къар ятмажакъ. Буса да, къыш къышлыгъын этмей къоймас деген ёравгъа къулакъ асмакъ да пайдалы болур. Яш тереклер айрыча къорулмагъа тюшеге. Зиянлы гемиривчю жанлар заралланырымасын учун тюплериине салынгъан къорув бавланы, алатланы гъалына гёз къаратыгъыз. Гючлю эшеген еллени натижасында осал байлангъан ерлери башап ачылып къалмагъа бола. Къумукътюзюн

Каспий ягъа бойларында ерлешген юртхөзүйство агъамияты булангъы топуракъларыбызда чилле айда къаравулланмагъан алатопанлар болуп къалагъаны гъакъда унутмайыкъ. Янгы орнатылгъан тереклени авуп яда буса бутакълары сынып къалмасын учун байлавлар булан беклешдирсек заралъа тарымас.

КЪУШЛАР БИЗИН КЪУРДАШЛАРЫБЫЗ

Къушлар бизин къурдашларыбыз деп нечакъ айтылмай. Язбашда олар биз чачын бир ва кёп йыллыкъ оьсюмлюклени зараллы аврувлардан ва зиянлы жанлардан гъав этип къоруй. Къышда оланы бир тайпа журалары къатты сувукълардан къачып Къумукътюзюгэ гелегенлери къаршылаша. Бизге этеген кёмеги учун оъзюбюз де чилледе олагъа языкъсынып, ер-ерде азыкъ салып къутукълар илсек къайтарышы да болмай къалмас.

Ем салынагъан къутукъланы соклар къуюлагъан темир, кагъыз, къалыкъ къутукъланы боюндан гесип ичине гъар тюрлю емлени тёшемеге бажарыла. Школагъа янгы аякъ басгъян мени торайым Патимат да шону тез англады. Семендердеги абзар бавумда оъзюм айтгынча эшитип яда буса Интернетден таба гёрюп болмагъа ярай, гъармут терекге отлукъ гъазирлеп ичине ем салып мишиклер етмейген бутагъына илдириди. Айтмагъа сюегеним, яш наслубуз шолай имканлыкъланы гъалиги заманда зарал учун тюгюл англавларын, билимлерин камиллешдирек учун къоллагъанына къарап сюонесен.

ТОПУРАКЪ АЗЫКЪГЪА ХАРЛЫ

Гъар йыл бир яда буса кёп йыллыкъ оьсюмлюклер учун пайдаландырылгъан топуракъларда азыкъланырыв ишлени ойтеривге жаваплы кюйде янашмагъа таклиф этилине. Неге десегиз, сав йылны боюнда топуракъ юртхөзүйство оьсюмлюклеге, чёп отлагъа гючюн берип тюшюмю къайтарылгъандан сонг азыкъгъа, суvgъа харлы бола.

Чилле айда минерал ва ерли кюйлевючлени бермеге геч тюгюл. Ишлетилинеген топуракъ бошай. Бизден алдагъылар шолай ерлени бир нече йыл сюрюп къая болгъан яда буса оьсюмлюкленни ерлерин алышдырып чача болгъанлар. Гъали де шолай синавгуя арт бермеге тюшмей. Кюйленген топуракъда оьсюмлюкленни тюшемеген береген бюрлери молдан амалгъа гелегенине шеклик этме тюшмей.

Таклиф бизден – иш сизден!

Гъазирлекен
Къ. Къараев.

Алав АЛИЕВ

ХАДИРИН БИЛМЕГЕНЛЕГЕ ХАДИРГЮНЛЕР ТУВМАЙ

Янгы йылғы ял алыв байрам гюнлер аз заманға буса да, Бештавну ювугъундагы Ачысындан, Темирқаладан, Эсентюкден айланып, гезеп гелме арив имканлык берди. Охувчуларбыз мен Пятигорск, Кисловодск, Железногорск, Ессентуки шағындар ерлешген ерлени бырынды атларын көллаганым айып эте турмас буғай. Сапардан къайтгъан сонг тувлунгъан ичингушудурагъан гъалекли ойлар уйге къайтгъанда да парахат къоймай.

Тавлар элинде тувгъан адамны тавлар булан тамашаға къалдырмада къыйындыр. Тек, тюзүн айтгъанда, шолай гёzelликни къаравулламай эдим. Гёzelлик дегенде, инсанлар табиатты болгъан чакырыз аз зарал гелтириген күйде, ону къучагъына сыйынды дегендей, ойзлер учун тизив макан къурма бажаргъанлар.

Железногорске 100 йыл алъякъда Темиртавну этегинде къурулгъан гезев парк янгырылғаны онча көп заман да болмай. Уллу акъюмезлерден, фонтанлардан ойте туруп, эки де яғын къалын ағъачлықтар къуршагъанташ ёл булан юройбүз. Заманда бир токтап, ерни тюбюндөн ағъагъан эмли сувланы ичип гененебиз. Тав гъава къаркъаранга бир тамаша енгиллик бере. Бирден ёл къыркылып, канзилер бир чакырымдан да артык тюпге эниш гете. Лап тюпде, канзилер битеңер ерде, эки тавну арасында, гюзю гёкшамарал ренклерине боялған орманларында гёк кёл гёрюне. Гетмей, гезеп турмагъа сюесен. Мунда гъар йыл миллионлар булан туристлер гелегенине де тамаша болмагъа тюшмейдир.

Дагыстан Бештав бойлардан көп арекде ерлешмеген. Бизин табиат шартларбыз да бир-бирине парх бере. Гъатта бизин табиат аламатларбыз хыллы артык буса да ярай. Неге дагы, масъала, Буйнакск экинчи Кисловодскиге яда Ессентукиге айланмагъан? Айланасында тавлар, орманлар ёкмуму? Яда эмли, дарман сувлар къытмы? Ойзелерин эсгермегенде янгыз къырыйындағы Ишартаудагы, Къапчыгайдағы, Атлыбоюндағы булакъланы айтып къойсак да таманлык эти. Ата-бабаларбыз асрулар бою шо сувлар булан савлугъун беклешдире гелген. Устьевоне, ювукъадагы Солакъ къакъа, Сарихум, Каспий денгиз де туристлөгө таъсир этмей, тергевион тартмай къоймажакъ эди.

Бирдагы бир къужурлу маълуматтагы тергевилюн бакъдырмада сюемен. Хоншу Ставропол краида дарман сувлары буланы булакъланы санаву 150-ге етише. Дагыстанда буса, геологлар токтатшырагъан күйде, шолай булакъланы санаву 300-ден де артык. Тек бугюнгө ерли шо булакъланы 10 проценти тюгюл ахтарылмагъан.

Биздеги гъаллагъа къарагъанда, инсан нурлукъын табиатны ниъматларындан онча гъайы ёк вә шоланы хадирин билмейгенин гъар абатда эс этесен. Айтагъаным, тавну, арқаланы ташын, къайырын, чакъасын, топурагъын, терегин паралап турва шондан бир тайпалар яхши къазана. Ойзен-кёллени хабарын чы чыгъармада сюймеймен. Шо саялы да Буйнакск «экинчи Кисловодскиге» бир заманда да айланмажагына тамаша болмагъа тюшмей.

Бизге чи Аллагутаала бир уллу байлыктар, ниъматлар берген. Тек къумукълар айтгъан күйде, хадирин билмегенлөгө хадиргюнлөр тувмай!

АКЪЧА САЯЛЫ ЭРИШГЕНДЕ...

Магъачқаладагы Совет район судда ерли далапчылары жинаятчылыкъ ишине къараптады.

Судгъа бакъдырлыгъан маълуматлагы гёре, далапчы бир нече йыл хоншуда турагъан тезги танышы булан гъар тюрлю сатыв-алыв ишлер юрюте гелген. Тек 2019-нчу йылда буланы арасында акъча саялы эришив башлангъан. Шо заман айыпланагъан адам ойзюню инисин де къур-

шап, танышын ва ону уланын ойлтурме токтатшын. Жинаятчы хыялларын ойзлер яшавгъа чыгъарма сюймей, ягъадан башгъа адамны тутгъан, ойгар этежек «иши» учун алданокъ сёйлешинген акъчаны бир пайын да берген. Амма ол акъчаны алғандокъ, шоссагъат полициягъа барып билдирген, агъа-ини тутулгъан.

Район суд далапчыны 9 йылгъа, ону инисин буса 5 йылгъа эркинликден магърюм этмек деген къарапны

чыгъаргъан. Олагъа туснакъ болжалын къатты низамы буланы колонияда ойтгерме түшежек.

ЯНГЫ КЪАРАРНЫ ГЪАЗИРЛЕЙ

Буйнакск шағыар суд судлукъ приставны шарт булан 1,5 йылгъа эркинликден магърюм этмек деген къараптады.

Ахтарывлар токтатшырған күйде, 2018-нчу йылда ерли администрацияны арзасына гёре суд «Дослукъ» деген микрорайонда законсуз къурулуп турагъан яшавлукъ

уылени токтатмакъ деп гъукму чыгъаргъан болгъан.

Шону яшавгъа чыгъарывун судлукъ приставға тапшурғанлар. Тек къурулуш ишлер бир гюнге де токтатмай юрююп турған. Натижада, арадан кёп заман да гетмелиши шо ерде 9 къабатты уйлер «өсген».

Гъали суд законсуз къурулгъан уйни бузуп тайдырмакъ деген къарапны гъазирлей.

ТЕРГЕВЛЕР УЗАТЫЛЫП ТУРА

Аманлыкъыны къоруїгъан къурумлар Дагыстаннын юрт хөзяйство министерлигини гъайванчылыкъ управлениеини начальники Юсуфутдин Юсуфовну тутгъанлар. Огъар не иймик айыплайлар салынагъаны гъалиге билдирилмей. Ойзю министерликде түнтовлер ойттерилген.

Белгили күйде, Ю.Юсуфов

Дагыстанны алдагы вице-премьери Раюдин Юсуфовны иниси бола. Ол 2019-нчу йылда 40 миллион манат бюджет акъчаны законсуз харжлагын деп, 5,5 йылгъа эркинликден магърюм этилген эди. Артдагы маълуматлагы гёре, ол туснакъ болжалын ойтгерип уйоне къайтгъан.

Министерликдеги тергевлер узатылып турған.

02 БИЛДИРЕ

Январ айны 29-нда Магъачқаланы аэропортунда полицейскийге 1,5 минг доллар урушбат берме къараптады дагыстанлы жағыл адам тутулгъан. Ол тыш пачалыкъдан учуп гелген дөртөвнү дазудан тергевсюз чыгъаргъаны сюе болгъан.

Аманлыкъыны къоруїгъан къурумлар Хасавюртда яшырылып сакъланагъан 2 автоматны, 2 тапанчаны, 5 гранатны ва 3 минг патронну тапгъан. Ахтарывлар узатыла.

Январ айны 28-нде полицейскийлер «Кавказ» федерал ёлну 753-нчу чакырымында «Лада Вестаны» токтатып, моторуну номерлерин тергегенде, машин бир йыл алъякъда хоншу Азербайжанда урланғанын токташырған.

Магъачқалада турагъан жағыл къатынгишини иши тергевлерден сонг судгъа бакъды-

рылгъан. Ерли эр-къатын ону 93 йыл болагъан анына къарамакъ учун гъакъын туттап болгъан. Тек гъайлы янашагъаны орнунда ол эсли адамны токъалап, эрши сёзлер айтып урушуп турған.

Январ айны 27-нде «Астрахань-Магъачқала» ёлда 33 йыллыкъ къатынгиши ойзюню «Ниссан» маркалы машинин бек чалт гъайдап къаршы гелеген «Хундайгъа» урунуп ойтгангъа тюшүп авланған. Къатынгиши шо ерде ойлген. Ону янында болгъан ёлдашы яраланып Барабаортдагы азарханагъа етиширилген.

Ойтген жуманы ичинде республиканы ёлларында 19 хатабалагъ болгъан. Шоларда 3 адам ойлген ва 26 адам яраланған. Яраланғанланы арасында 2 яш да бар.

Артдагы эки гюннү ичинде полицейскийлер машинлерин эсирген күйде гъайдагъан 37 адамны туттап.

Бетни гъазирлеңген Алав АЛИЕВ.
Интернетден алынған сураттар.

АТКЪАЙ ГЪАЖАМАТОВНУ ГЪАКЪЫНДА

ДАГЪЫСТАННЫ ХАЛКЪ ШАИРИНИ 115 ЙЫЛЛЫГЪЫНА

Аткай Гажаматовнұ гәкъынды Тотурбий Тотурбиеv харж берип Осетияны киностудиясы 2006-нчы йыл документли фильм чығарды. Ону сценаристи гисапда мен оғтар «Вся жизнь с историей слилась» деген ат тақымакыны таклиф этдим. Аткай да, режиссёр да шо атны қабул этдилер. Тарих булан,

озокъда, гәр кимни яшаву байланмай болмай. Тек Аткай имик совет тарихибизни гәр тархына дегенлей байланып, ону татли-аччи татывларын татыған язывчулар аздыр.

Бырынгы Эндирайде тувған Аткай шо бырынгылықыны бай мердешлерин, сигирлуу-сыралы сырларын савлай яшавунда сакълагъан. Амма олагыча чомулуп-батылып дегенлей къалмай, янги яшавну талапларына да толу күйде табылған. 1929-нчу йылда Буйнакскиде педагогика техникумда охуй. Москвада М. Горькийни атындағы институтта ор адабият курсланы битдире. 1934-нчу йылда СССР-ни язывчуларыны союзуну члені бола. Язывчуланы къумукъ секциясыны ёлбошчысы болуп чалышған, яш язывчулагъа көп көмек этген. Аткай СССР-ни язывчуларыны биринчи съездинде болған, РСФСР-ни язывчуларыны биринчи съездинде ортакъчылықъ этген, ону союзуну правлениесини члені болған.

Аткай Горькийни, Стальскийни, Цадасаны гөрген, олагыча тынглагъан. Э. Капиевни, Р. Нуровну, Арсений Тарковскийни яхши та-

ныған. Ол къаст этип фольклор, адабият асарланы жыя, Аяв Акавовну генг күйде арагъа чыгъара. Аманхорну, Иырчы Казакыны, Казияв Алини, Манку Мингишевни ва оызгелени яратывчулугъун ахтара. Дав йылларда ол «Фронтгъя, ёлдаш, фронтгъя», «Алгъя, ёлдаш, алгъя» деген китапланы чыгъара. «Къумукъланы йыр хазнасы» деген антологияны чыгъарында аслу къошум эте. Яратывчулукъ ишде де, поэзия, проза, драматургия, публицистика, тажумачылықъ тармакъда да тамашаға къалардай иш этген.

1928-нчи йыл «Ёлдаш» газетде Аткайны биринчи шиърусу чыгъа. 1930-нчу йылда «Юртда» деген гиччи пьесасы, «Тургъузса ирк, ятдырса ит» деген хабары чыгъа. Ондан сонг совет заман талап этген асарлары, «Тупав» деген адабиятда янги ёл гөрсетеңген повести айры китаплар болуп чыгъа. Уллу Ватан давну йылларында ол къаламын къылычыга айландырып дегенлей чалыша. «Болат къапгъун», «Ансар» деген пьесалары къумукъ театрда ойнала. «Юлдузум» деген йыр ва хабар китабы, «Мен ойкеммен» деген Зайналабит ва Ну-

гай Батырмурзаевлеге багышланған повести чыгъа.

Давну заралларын тайдырмакъ, янги яшав къурмакъ учунгүч чалышында «Сотов булан Рашия», «Рабият», «Къубагийик мюозлөр», «Айдемир», «Юрт тойда», «Къызыл яр» деген поэмалары, «Къумукъ тюзде» деген повести, «Игитни ағылюсю» деген хабары, «Акъ гёйгюрчюн» деген ёммагъы чыгъа. «Гүглүхай», «Гелиннер», «Дослукъну көпюрю», «Сотов булан Рашия» деген пьесалары къумукъ театрда ойнала. Москвада орус тилде айры-айры 9 китабы чыгъа. Ону асарлары инглис ва горжю тиллерде де чыкъған.

Аткай Горькийни, Толстойну, Гогольну, Пушкинни, Лермонтовну, Чеховну асарларын къумукъ тилге де гөчүрген.

Аткай Гакимович Гажаматов Стальскийни атындағы савгъаттъя, «Гюреметлев Белги» деген орденге ва оызге савгъатлагъа да ес болған.

**Оъзюю савунда профессор
Абдулгъаким ГАЖИЕВ
Аткайны гәкъында язған
пикрулары.**

АТКЪАЙ БУЛАНГЪЫ ЁЛУГЪУВЛАРДАН...

Оътген асруну 80-нчи йыллары... Дагъыстанны язывчуларыны союзу яш шаирлер, язывчулар булан жыйын ойтгерди. Белгили язывчуларбыз, шаирлеребиз къумукъ секцияны жыйынына барыбызыны да жыйды. Оъзлени де танытып, бизин де танып, язғанларыбызыны ортагъа салма алғасады. Повестге тартмайтъан, бираз узунлашған «Хата» деп аты буланғы хабарым Дагъыстанны халкъ шаири Аткай Гакимович Гажаматовнұ къолуна тюшдю. «Хата, муңу охужакъ ата», – деди ол. Уйдеги телефонумнұ номерин алды.

Уч гюн юрюлген жыйын да битди. Көп пайдалы насиғыттар, ёравлар да айтылды шаирлеке. Проза язғынаны гәкъында сөз ёкъ. Арадан жума гетди. Уйдеги телефон зенг урду. Газиринде таныдым, Аткайны тавушу. Саламлашды. «Бизге багып айлан», деп трубканы салып къойду. Кимден билдим, гъали эсимде ёкъ, адресин билип уюнне бардым. «Мундан повесть этсөн яхшы», – деди ол. Көп насиғыттар берди, ёравларын айтды. Гъасили, шо биринчи ёлугъувдан сонг оъзю чакъырып да, чакъырмай оъзюм барып да мени Аткай булан санаву көп ёлугъувтарым болду. Бир нече керенлер ол къонакълықъда бизде де болду. Ону ата юртума, оъзге шаирлер де булан школадагы охувчулар булан ёлукъма алып да бардым. Ону буланғы гәр ёлугъув, гәр лакъырыбыз кисе тептеримде язывлар къоя эди. Шо язывлардан бир-эксиси...

Яраш БИЙДУЛЛАЕВ.

АТКЪАЙНЫ ТИЛИНДЕН

АНА ДА САВ, БАЛА ДА

Аткайны атасы Гаким эки ат егилеген пайтону да булан чачыв авлакълагъа, къотанлагъа къарама юрт болған.

Шолай бир гезик барагъанда уй къуллукълар учун ону-муну алмагъа деп къатыны да геле. Ногъай чөллеге етише барагъанда яшъя авур къатынына тулғақъ тийип къала. Ону бир ногъайлары ағылюно ожагъына гийрелер. Хыйлы заман гетип уй еси чыгъа.

– Воллагъ, ана да сав, бала да сав, тек, – деп токътай ол.

– Оъзю савму? – деп алғасата ата.

– Сав, сав!

– Мин пайтонгъа, сеники, – дей ногъайлары ол.

Муну эшитген Абай: (Аткайны атасыны анасы) – Гейлер, муннай – аннай болсун ол ногъайлары. Къыз тувғанда сююнчю айтагъан ери

биз чи гөрмегенбиз. Эки ат егилеген пайтоннұ бергенни бергенни дагъокъда, – деген.

АННА ТИЙСИН МАГЪА ГЁЗ

Абай къардашларындан къалған етим яшни сакълама ала. Ону башына къычыв чыгъып, бир аз ери кечел болған. Эртен ашгъа ағылю булан бирче ол яш да олтура. Бешикке салынған гиччи яши буланғын Гелин (Аткайны анасы) «Мени яшми кечел югъажакъ», – деп тепсиден тая.

– Анна тийсин магъа гёз, – деп Абай хонтурлана.

Муну эшитген эри къатынын яши да булан тавукъ уягъа салма буюра. Янги гелин яши да булан тавукъ уяды уыч гюн тура.

АЙТДЫММЫ ДАГЪЫ...

Аткайны атасы бир ички йыбавда яхши йыр айтгъан йыравгъа хошланмакъылғындан кепи гелип: – Сабаны булан сегиз оъгюзню сағъа бердим, – дей.

Бояв тамурлар чыгъарагъан семиз, къуватлы оъгюзлер егилеген уллу сабан болған.

Экинчи гюн хабары чыкъында: – Айтдыммы дагъы, – дей ол.

Бу хабар анасы Абайға етише.

– Мени уланымны эки сөзю болмас, – деген анасы.

Сабаны булан оъгюзлер де йыравгъа къала.

“КЪУВАЛАМА ГЕРЕК”

Бир гюн эртен Абай увакъ-тюек къуллукъланы эте туруп отбашдагы сютю ташып къала. Ол гелиндерине къарсалай.

– Буланы барын да къувалап ёлуна салма герек. Отбашдагы сютю гөрме гөзлери ёкъ. Буланы уйде сакълама ярамай...

– Я, Абай, барын да къувалап нечік болур? Къатнашгъан, къошулыгъан, яшлары бар, – дей уланы Гаким.

– Яшлары да булан къувалама герек!

– Абай, башгъа күйде этсөн нечік болур?

– Не башгъа күйде?

– Барын да къоюп сен гетип къалсанг, – деп мыйыкъ тюбюндөн иржая Гаким.

Аткай Гъажаматов:

«ТАРГЪУ ТАВ–ДОСЛУКЪНУ ТАВУ»

АЖАЙЫПЛЫКЪ

1

Гиччи яшман. Яшыл авлакъ.
Яш чубукъдай тегиш ёл.
Линейкабыз гетди лавлап, –
Аз ояз, аз терен къол.

Линейкабыз ёлдан тайып,
Чыкъды чечекли отгъя;
Дёгерчилер бир ажайып
Дёгереди сеси ёкъга.
Эсимде шо ажайыплыкъ,
Йымышакъ, яш, яшыл шыплыкъ.

2

Гиччи яшман. Харбуз тарлав,
Кааба ёлдай узун хытал,
Хытал узун, харбуз завзав,
Ала харбуз, къучаплап ал!

Ала харбуз, алла харбуз,
Гюренленген айдан уллу;
Саптақъ назик, бажарсанг уъз,
Мунча булагай къайдан уллу.

Эсимде шо ажайыплыкъ,
Зор дёгерек ала шыплыкъ.

3

Гиччи яшман. Къайтдыкъ ахшам
Къаранғы уьюбюзге
Гиччи яшман. Уй бек пашман,
Гелишмей кююбюзге.
Уллу анам. Быкъый-абай
Ягъып онлукъ лампаны,
Гъалла-лалай, вилла-лалай,
Къалдым ярыкъга къанып.

Эсимде шо ажайыплыкъ:
Яшлыкъдагы ярыкъ шыплыкъ.

Ажайыплыкъ бисмиллам да дюр,
Макъамлы назмум, дуам да дюр,
Гъатта алғамдуиллам да дюр.

ЙЫРЧЫ ВА ЧЫРЧЫ

Бизде ташланы
Шулай сырлары:
Гъар ташгъа синген
Халкъны йырлары.

Шо саялы дей
Уста чырчылар:
Дагыстандан кёп
Чыкъган йырчылар.

Тарыкъ болгъанда
Гъар адам бизде,
Ташгъа айланып,
Болгъан тилсиз де.

Душмангъа ёлну
Танытмас учун,
Тавлу таш болуп
Билдирген гючюн.

Тарыкъ болгъанда,
Гъар таш башъача
Хабар да берген
Йырлап онгача.

Шо саялыкен
Уй уста чырны
Ташдан тизекен
Абулрап йырны.

СЮР, ЯШАВУМ, СЮР!

Юрегим шат мени,
Гёнгюм толгъан бюр.

Ол китир гюнлени
Этдик кёрпе, сюр.
Сюр, яшавум, сюр!

Мен насып ораман,
Чачгъан эдим нюр.
Шогъар къуванаман,
Сюр, яшавум, сюр.

Дюньяланы хасы
Яш дюньям ва кюр,
Болмаса болмасын
Шашгъанлар мюкюр.
Сюр, яшавум, сюр.

Шашгъанлар девюрге
Къаза тюпсюз кюр,
Биз буса ойтмеге
Ишлейбиз кёпюр
Сюр, яшавум, сюр.

Юрегим шат мени,
Гёнгюм толгъан бюр.
Шо китир гюнлени
Этдик кёрпе, сюр.
Сюр, яшавум, сюр!

БАРИЯТГЪА

Дагыстанлы къумукъ къатын,
Биринчи ат сени атынг.
Тавлар, тюзлер унутармы
Күттамагъа Бариятын?!

Балжибин бал этегенде
Ал гюлюбюз Барият,
Яз гетип гюз этегенде
Гёнгюлюбюз Барият.

Язбашланы барышында
Бюлбюлюбюз Барият!
Сагыналаны ярышында
Дюлдюлюбюз Барият!

ЭР НЕ, КЪАТЫН НЕ?

Эрdir, къатындыр.
Къылычдыр, къындыр.
Къынгыр къылычны
Къыны да къынгыр.

Эр булан къатын;
Къайсы къылыч, къайсы къын.
Айтма къыйындыр...
Енгили – къылыч,
Сабуру – къындыр.

АНТЛАНЫ АНТЫ

«Къачып гетсенг, чачып гет» – деп
Айта бугъай Ногъайда.
«Гъаракатты – берекет» – деп –
Балкъарда, Къарачайда.

«Берекет берсин» – деп айта,
Осетин иче буса да,
«Берекет гелсин!» – деп айта,
Къонагын нече буса да.

Яхши явса янгургъа да
Къумукълар баркаман дей.
Ях-х-ш-шы толгъан къысырғъа да
Гъй, баркаман, гъай аман дей.

Берекетге бежен толсун,
Баркаман тепсиде болсун.
Ашлыкъ, токълукъ, яшлыкъ,
Дослукъ
Даим бизде, сизде болсун.

Баркаман да, берекет де
Бири – бирини гъасили.
Баркаман гъакъана демек.
Антланы инг де асили.

**ТАРГЪУ ТАВ –
ДОСЛУКЪНУ ТАВУ**

Артынгда агъачлыкъ,
Алдынгда шагъар,
Юртларынг яраты
Ярыкълы яшав,
Бары да тавлардан
Сен танывлусан,
Кёп затгъа шагъатсан
Бизин Таргъу тав.

Шавхаллар оъзлеге
Къаршы тургъанны
Жазалап, устьюнгден
Тюпге атгъанлар,
Эл учун кютмеге
Намус тюшгенде
Эл батырлар кютюп,
Оълюп ятгъанлар.

Досгъа дос болмагъа
Душмангъа – душман,
Бажаргъан бизин халкъ,
Тарихге бакъсакъ.
Таргъугъа тебинген
Акъсакъ Темирлан
Дагыдан дагы да
Болгъан дей акъсакъ.

Икрамсыз иран шагъ
Бизге чапгъанда
Таргъулар тартынмай
Давгъа да гетген,
Орусну гъакъыллы
Петир пачасын
Аш булан, къаш булан
Къабул да этген.

Баракалла сагъа,
Таргъуну халкъы,
Дослукъну башлагъан
Арасей булан.
Шондан сонг Таргъуда
Тувгъан, яшагъан,
Орусхан, Орусбий
Орус куй булан.

Шондан сонг Таргъуну
Турна гёз ийимик
Сюзюк булақ суву
Татывлу акъгъан.
Волгадан денгизге,
Денгизден бизге
Гелеген гемеге
Маягъын якъгъан.

Таргъу тав, батыр тав,
Дослукъну таву,
Ташынгдан мюлк бола,
Сувунгдан дарман,
Сыртынга сав шагъар
Оърленме тура,
Халкъынга гёрюне,
Айлана, бар ян.

Биринчилей не яман?
Бирикмесе эл яман.
Экинчилей не яман?
Эркинлик ёкъ эл яман.

Уъчончюлей не яман?
Урушларда тюп яман.
Дёртюнчюлей не яман?
Дертли юрек кёп яман.

Бешинчилей не яман?
Беш бармакъсыз къоль яман.
Яв дегенде ялманып,
Савутлагъа чалманып,
Эл учун жан бермесе –
Барындан да шо яман!

КЪАДРИЯГЪА

Ногъай чёл, ювшан тёбе –
Торгъай бозлай кёгюнде,
Кекели мунглу гёбе
Биз батгъандай гэнгюнен.

Ногъай чёл, пашман тёбе,
Тёбе баща тюлпан гол.
Илбис гесгендей тёре
Гюлю яллап, къалды кюл.

Йырав оълюп, йыр къалды
Тынглар йимик, къарт дюнья,
Чечилмеген сыр къалды
Чечегингден, Къадрия!

СЮЮНЧ

Лайла гелин къыз тапгъан,
Къыз тюгюл – къызыл будай.
Бу ожакъыа битмейген
Берекет берсин Худай!

Лайла гелин къыз тапгъан,
Къыз тюгюл – къызыл алма.
Амал бармы булагай къыз
Къызардашларсыз къалма!

Лайла гелин къыз тапгъан,
Къыз тюгюл – къызыл чечек.
Анасы къызлар тапма
Гъеч болмасын эринчек!

Лайла гелин къыз тапгъан,
Къыз тюгюл – къызыл юлдуз.
Оъсгенде бу гюн болуп
Кёп юрекден ирир буз!

Лайла гелин къыз тапгъан
Къыз тюгюл – къызыл маржан.
Муну къоймурлугъуна
Сукъланып турсун гъар жан!

Лайла гелин къыз тапгъан,
Къыз тюгюл – къызыл якъут.
Оъсген сайын бу якъут
Яманлыкълар болсун къыт!

Лайла гелин къыз тапгъан,
Къыз тюгюл – къызыл алтын.
Атасы сандыкъ алсын
Гъатта бешикден алдын!

Санныкъыны да зенг уруп
Ачылагъанын алсын.
Баш сепге бажив берген
Гиччи савгъатны салсын!

БИЗДЕГИ СЮЮВ

Акътерекни япрагъы
Аякъ тюпде хашыллай.
Улан гёзлей, нечакъы,
Сюймеклигин яшырмай.

Акътерекни бутагъы
Чертиле терезеге.
Къыз эшитмейми дагы
Чыгъып къарамай неге?

Акътерекни тюбюнде
Улан япыракъ автай.
Къыз яйывну устьюнде
Кюстюне туруп авнай.

Улан гёрмэ алгъасай,
Къыз гёрюшмекден къоркъа.
Биздеги сююв шолай –
Тав ёлдай аркъа-торкъа.

**Сагыфаланы гъазирлөгөн
Яраш БИЙДУЛЛАЕВ.**

ГЪАЛЕКЛИКНИ ДАРМАНЫ – КЪАТТЫ ИМАН

Галиги заманда хыйлылар яшавлуқ масъала-лар ва къыйынлықтар булан ёлугъя. Бир-бирде буса, шо авур юкгө чыдап болмай, инсан яшавну татывун да тас эте...

Шолай адам гъалын яхшылашдырмакъ учун бир зат да этмеге сюймей. Булай туруш даим къалмай, тайып къалма да бола, тек инсанны гъакылына уллу зарал этмеге де къоркъунчлукъ бар.

Амма шолай гъалгъа бойсынма ярамай, болгъан чакъы гъаракат этмеге тарыкъ!

Яратгъаныбыз инандырагъан күйде, гъар къыйынлықны артындан енгиллик тува. Гъар къыйынлықъдан сонг енгиллик бола.

Къуръанда булай айттыла (маңнасы): «Гертиден де, гъар къыйынлықъны артындан енгиллик тува. Гъар къыйынлықъдан сонг енгиллик бола».

Есибиз булай айтгъан (маңнасы): «Аллагъ адамгъа ол гётерип болмасдай артыкъны салмай».

Бир-бир адамлар: «Яшав неге онгмай?», «Не саялы магъа бу къыйынлықълар?», «Неге Аллагъ мени тақсырлай?» – деген соравланы бере. Амма шолай ойланы иманы бар адам башына гелмекден сакъ турмагъа герек.

Бир-бирде Есибизни къулу этген гюнагълары ва яман ишлери саялы тақсырланмагъа да бола. Шолар гертиден де тақсыр экенин къыйынлықъларга чыдамлыгъы ёкъулукъ гөрсете. Бир-бирде тақсыр гюнагълардан чайылмакъ учун ийерили. Башгъа гезиклерде буса, Яратгъаныбызы алдында адамны даражасы артмакъ учун ийерили.

Гъар гюн «тангала янгы яшав башларман» деп ойлашабыз, тек алышынагъан зат гөрүнмей. Балагълар ва къыйынлықълар бизин гючю ва сынавлу этмеге герек экенин унутмайыкъ. Сабурлукъ гөрсете тарыкъ, неге десе шо болмаса, инсан руғдан тюшмеге бола.

Адам не гъалдан да чыкъмагъа ва натижа чыгъармагъа бола. Аслусу–Аллагъттара тава-кал этмеге, Ону Къудратына инанмагъа, яшавда гөргенине сабурлу янашмагъа ва сонг ишге гиришмеге тарыкъ. Шо заман, Есибизни пурманы булан, бары да балагълар ва талай-сызлықтар, елли гюн кёллөр къуруйгъанда йимик, ёкъ болажакъы гөрежек.

Бизин яшав ёлубуз бек къыс-ға ва къачан узъюлежиги де белгисиз. Шо саялы асил бай-лыгъыбызын – заманны – пашманлықтарга ва ағы урувгъа ий-берип турмайлар, пайдалы иш этейик. Масала, Аллагъындыкъа гөривге. Есибиз Къуръанда булай айта (маңнасы): «Юреклер Аллагъны эсгерив булан тюгюл эсе рагыт болмас». Инг четим гъаллардан чыкъымакъ учун, Ислам дин адамгъа лап онгайлы ёллар гөрсете.

Голландиялы бир алим учь ийилни узагъында ахтарывлар ойтгерген болгъан. Бу ишде бусурманлар ва бусурман тюгюллөр ортакъылыкъ этген. Шонча заман тергевлер этилген сонг, ол алим булай натижагъа гел-

ген: «Таймай Къуръан охуйгъан ва тоз күйде арап сөзлени айтмагъа болагъан, гъатта янгыз «Аллагъ» деп айтмагъа бажаргъан бусурманлар оызгелерден эзе гъакъыл ва гъалек болув аврувлардан аз авруй».

Ойланы яхши якъъга бакъдырмакъ ва гъалекликден сакъланмагъа тарыкъ, неге тюгюл гъасси болув бир пайда да гелтирмей. Шатлыкъ ва яхши ойлар пашманлықны биринчи душманлары.

Барлыгъызыгъа шю-корлюк этип болмагъа тарыкъ. Инаныбыз, биз Аллагъутааланы хыйлы нишматларындан пайдалана-быз!

Игит къоччакълар ва багъылы бийкелер янгыз ёммакъларда бола. Гъамангъы яшавда буса, бары да зат шолай шат болмай, мундагъы адам аралықтар китапларда йимик болмай. Шону тез англагъан чакъы яхши. Ичиғизде хатиржанлыкъны сакъланмагъыз, болгъан чакъы тез бары да адамлары гечмеге къарагъыз ва енгилликни гъис этгенде Есибизге макътав этмеге унутмагъыз.

Яратгъаныбызгъа умут этивню бир де къоймагъыз ва Есибизден яшавугъузун яхшлишдырмакъны дайм тилегиз. Аллагъттара бакъдырылгъан алгышда уллу гюч бар. Пайхаммарны (саляллагъу алягъы ва саллям) гъадисинде булай айттыла: «Болажакъ къадаргъа дуадан башгъа бир зат да таьсир этмес, оымор болжалны да бир зат да узатмас, яхши ишлдерен башгъа».

Болгъан чакъы кёп Аллагъдан тилейик, неге тюгюл Ол тилекли сюе.

Гъадисде булай айттыла: «Къудратлы Аллагъдан Ону рагымулугъундан тилегиз, неге тюгюл Ол тилегенни сюе, лап яхши ибадат буса – балагълардан къутулгъанча сабурлу күйде чыдамлыкъ».

Гетген-оытгенни ийбермеге уйренейик. Яшавубузун янгыдан башламагъа бола бусакъ, гъар гюннюбюз – таза кагъыз.

ГЪИКМАТЛЫ СЁЗЛЕР

Мүгъаммат Пайхаммар (саляллагъу алягъы ва саллям) булай айттъан: «Мени уымметиме бир заман гележек, беш затны сюежеклер, беш затны унутажакълар. Дюньяны сюежеклер, ахыратны буса унутажакълар; яшавну сюежеклер, ольюно буса унутажакълар; къалала-ны, уллу уйлени сюежеклер, къабурланы буса унутажакълар; байлыкъыны сюежеклер, огъар береген гъисапны буса унутажакълар; адамланы сюежеклер, Еси Аллагъын буса унутажакълар».

Али асъаба: «Ким женнетге гирме сюе буса, яхши амалланы этмеге алгъасай, ким

жагъаннемге гирме къоркъа буса, напсы буюрагъан гъарам ишлерден сакъланана, ким ольегенин мекенли биле буса, леззетлер огъар гөрүнмей, ким дюньяны таныса, гъар бир мусибатлар, къыйынлықтар огъар енгил бола», – деп айттъан.

Умар асъаба: «Кёп ювукъланы, къурдашланы гөрдюм, тек тилин сакъламакъдан яхши къурдашны гөрмедин. Кёп опуракъланы гөрдюм, тек Аллагъдан къоркъамакъдан сыйлы опуракъны гөрмедин. Кёп малны, байлыкъыны гөрдюм, тек Аллагъ бергенге рази болмакъдан артыкъ байлыкъыны гөрмедин. Кёп

яхши амалланы гөрдюм, тек ихласдан, этеген амалны Аллагъны разилиги учун этмекден сыйлы амалны гөрмедин. Кёп тюрлю-тюрлю ашланы да гөрдюм, тек сабурлукъдан таъли ашны гөрмедин», – деп айттъан.

Осман асъаба: «Ибадатны татывун дёрт затда тапдым. Биринчиси – Аллагъ борч этген амалланы этмекде, экинчиси – Аллагъ гъарам этген затланы къоймакъда, учюнчюсю – яхшилыкъ булан буюруп ва Аллагъдан зувап умут этип, дёртюнчюсю – гъарамны гери уруп ва Аллагъны ачуундан къоркъамакъда», – деп айттъан.

Сорав ?

Жавап !

– Тувгъан яшгъа не йимик ишлер этилмеге яхши ва шолар нечик этиле?

– Яш тувгъандокъ этилмеге яхши ишлер (сюннет):

- тувгъан яшни онг къулагъына азан охумакъ
- сол къулагъына къамат охумакъ
- онг къулагъына «Аль-Имран» суралы 36-нчы аятыны ахырын охумакъ
- онг къулагъына «Аль-Ихляс» суралы охумакъ
- алданокъ чайнап йымышатып нарыстани авзұна кабахурманы тийдирмек (кабахурма ёкъ буса, от тиймеген не йимик башгъа татлилек де ярай, масала кишиш)

Яш тувгъан еттинчи гюн этмеге яхши:

- яштъа ат тақъмакъ (амма атана еттинчи гюнүнен гъакъакъ соймагъа негет этмеген буса, атны тувгъан гюн бермеге яхши)
 - гъакъакъ соймакъ
 - яшни башын юлюмек
 - юлонген сонг башына халюк (атир ийис) ва шафран сюртмек
 - юлонген чачны авурулгъуна гөре алтын яда гюмюш садаға этмек (яда оланы багъасындағы оълчев булан акъча оълешмек)

Эгер тувгъан яш етти гюн битгенче оълюп къалса, огъар шо болжал битгенче токътамай ат тақъмагъа яхши.

Эгер яш гюндюз тувгъан буса, етти гюнню санаву тувгъан гюнден тутуп санала. Гече тувгъан буса, артындағы гюнден тутуп санай.

Тувгъан гюнню санамай еттинчи гюнүнен сюннет адатны этсе яхши. Етти гюн битгенче алдын этмесе яхши (карахат). Сюннет адатны еттинчи гюн этмеге бажарылмаса, къыркынчы гюн этмеге ярай. Къыркынчы гюн де бажарылмаса, сюннет адатны яшгъа етти йыл битгенде этмеге яхши. Эгер яшни савлугъу осал буса, сюннет адатны ол бираз къаттъанча къойса яхши.

– Бусурманланы арасында оъсген тек дини де, къайдан гелгени де белгисиз адамны бусурман къабурларда гөмеми?

– Тухум-тайпасы белгисиз, тек бусурманланы арасында тувгъан, оъсген адат тувмакъ булан бусурман санала, гъатта ол намаз кылмай, ораза тутмай болгъан ва фасикъ санала буса да. Аслусу – ол имансыз тюгюл, динни инкар этмеген буса.

Шолайлыкъ булан огъар жаназа намаз да къылына, бусурман къабурларда да гөмеме.

Жавапланы Дағыстын мұфтиятны фатава бёлөгю онгаргъан

Бетни гъазирлеген АЗИЗ МИЧИГИШЕВ.

- АДАБИЯТ

Аймат УСТАРХАНОВ

ТИЛНИ ТИЗГИНИН ТУТГЪАНЛАР

(Хабар)

Мен бу юртгъа ветеранларны арзасына гёре радиодан гелген эдим. Олагъа да ёлугъул, сёйлетип, автобусъа чыкъым.

Ана тилге агъамият береген беш-алты яш, токътагъан ерде «тил оюн» башлап йибердилер. Булай ойтгюр, булаш шат яшлар магъа тез арада ёлукъмагъан. Ажайып пасигъ сёйлейгенине тынглама кепиме гелди, басып диктофонуму къошдум.

– Бу гезик «къ» булан башлана:

– Къазан къайнай, – деди бириси.

– Къазан къайда? – деп узатды янындагы.

– Къапнуун къагъа.

– Къаргъа къычыра.

– Къалын къаймакъ.

– Къанат къагъа.

– Стоп, токътагъыз, учь сёзге гёчебиз: къотандагы къойлар къозлагъан.

– Къаптурну къонагъы къаягентли.

– Къазангъа къапгъач къаплангъан.

– Къаракъуш къарагъай-я къонгъан.

– Къуймакъ къалач къызаргъан.

– Къоркъач къояндандан къоркъа.

– Къурбан къутулуп къайтгъан.

– Къайыр къатын къарсалай.

– Стоп, токътайбыз, къапнигъа гёчебиз:

– Тетевге болсун тери тон, Сюймей буса – пошёл вон!

– Сюргенде йимик сабан,

Ол болма герек къабан.

– Гъавгъа гетген Али де, Гелмей къалгъан гъалиде.

– Агъай геле ат булан Яннавурунда ят улан.

– Гертмени ашар аюв, Жабаргъа яр яюв.

– Ашагъаным туршу алча, Халисат согъа халча.

Автобус гелип, оюн бёлюндо.

Автобусну къаравуллап токътагъан аз заманнынин ичинде тилни тизгинин тутгъан юртлу яшлар ана тилни татлилигин магъа англатма чыкъгъанда йимик эди...

- ОХУВ ОЖАКЪЛАРДА

ШАГЬАТНАМАЛАР ТАПШУРУЛГЪАН

Алдагы гюнлерде Къаягент районну Первомайск юртундагы С. Багъамаевни атындагы гимназияда оюрюм чагыннадагы уланлагъа оъзлер асгер борчун күтегенлени гысабына алынгъанын гертилейген шагьатнамалар тапшурулгъан.

Эсерилген охув ожакъны ёлбашчысы Р. Межитовну сёзлерине гёре, торайып гелеген яшёрюмленни патриот ругъда тарбиялав булан биргэ, оланы ватанны аманлыгъын сакъламакъ гъар бир ватандашны асил борчу экенине тюшюндюрмек оътгерилген гъа-

ракатны алдына салынгъан аслу борчлардан гысаплангъан. Нечик де, асгерге чакъырылмагъа чагъы етишеген оюрюм чагыннадагы гъар уланны да яшавунда янги девор башлана. Олагъа тапшурулгъан шагьатнамалар да шону герти күйде исбаттай.

«ЯШАВГЪА ЭЛТЕГЕН ЁЛ БУЛАН»

Буйнакск райондагы пагъмулу яшлар булан иш гёреген центрда «Яшавгъа элтеген ёл булан» деген тарихи викторина оътгреген.

Эсгерилген шо гъаракатны барышында ону ортакъылары Уллу Ватан давну тарихине байлавлу билимлерин малим этген. Шо гъакъда айта туруп, 81 йыл альякъада Ленинград шағарыны къамавдан толу күйде эркин этивню шартлашына байлавлу оътгерилген гъара-

катъа айрыча тергев берилген.

Инг алда гъаракатны ортакъыларына «Ленинград къамавда» деген документли фильм гёрсетилген. Шо къагърулу гюнлеге багъышлап оъзлени тенглилери этген суратланы выставкасына къарамагъа да имканлыкъ берилген.

- ХАЛКЪ АВУЗ
ЯРАТЫВЧУЛУГҮНДАН

АЙТЫВЛАР ВА АТАЛАР СЁЗЛЕРИ

Тюз айтгъанны тюзсюз англа-
мас.

Тюз боюнгну, тюз оюнгну къынгыр
этип гёрсетелер яманлар.

Тюз юрюген тюзелер.

Тюзсюзлюк эшикден гирсе, тёле
терезеден чыгъар.

Тюз бусанг да, тёречи булан
эришме.

ЧЕЧЕГЕН ЁММАКЪЛАР

Ол къонушъа олтура,
Орнун акъдан толтура.
Гечелер гөрмей – сокъур,
Баласын тутсанг чокъур.

(жекеят)

Гийген ала опуракъ,
Алгъан башына таракъ,
Гъар гюн тангда йырына
Уяна бары да халкъ.

(еңдох)

Сызгырып, сыйлап болсанг,
Бийип уллу кеп ала.
Тек хатирин къалдырсанг,
Бурну салланып къала.

(зопдоғы)

МАСАЛЛЫ АВУЗ ХАБАР

ГЮНЛЕНИ УЗАКЪ ЭТЕГЕН КҮЙ

Бир бай гиши алимге:

– Мен ишлемеге оракъыланы тутгъанман, гюн узакъ болсун учун не этмеге яхши? – деп сорай.

Алим булай жавап бере:

– Ялчылагъа гъар гюн учь керен этли аш бер, оъзюнг буса ораза тут.

ДЁРТЛЮКЛЕР

Къурдашынгны гёзүнде
Чёпню гөрмө инг башлап.
Яманынгны, терсингни
Сен оъзюнг арек ташлап.

Берилген насиғынаты
Билмеге тюше сыйын.
Айтылғаннны аңгламай
Яшав къурмагъа къыйын.

Арив сёз – жангъа азыкъ,
Яман сёз – башгъа къазыкъ.
Ялгъан айтып яшайгъан
Болажакъ оъзю языкъ.

Н. Б.

Бетни гъазирлеген
Насрулла БАЙБОЛАТОВ.

nasrulla_@mali.ru

ЯШЛАНЫ Да, АНАЛАНЫ Да УСТЮНЛЮГЮ

Бираз алларда Буйнакск шагъарда иш гөрөген «Кавказны яшлары» деген ансамбль Москвада юрюлген «Щелкунчик» деген Бютюнрессия конкурсуну лауреаты болгъан деген шат хабарны эшитип, гъакъ юреклеребизден сююнген эдик. Гъали буса бизге шо конкурсану иgitлери янгыз бизин пагъомулу кызыларбызы болуп къалмагъаны, оланы сапарда узатагъан аналары да оъзлени оър даражада гөрсете бажаргъаны белгили болду.

Конкурс ну ортакъылары болгъан 80 де колектив бир къонакъи дә ерлешдирилген ва ашны бирге къабул эте болгъанлар. Шолай, эртенги ашны къабул этип турагъан вакътиде Пермь шагъардан гелген «Сюрприз» деген ансамбльни ортакъысы Андрей бирден полъя йыгылып къала, тынышын алып болмай, оъпкелерине гъава бармай бувула. Жыйылгъанлар не этерин билмей адап къарайлар. Шо заман Буйнакскиден баргъан яшланы аналары огъар биринчи көмегин этме уруналар.

— Мен бир башлап ону эпилепсия авруву гелгендир деп ойлашым, — дей къызы Майсаратын конкурсга узатма баргъан Зарема Амаева. — Къашыкъыны көмеги булан яшны авзун ачма башла-

дым, къабургъасына ят-дырдым. Яш буса гөгерип бара. Не этегенин билмей ададым. Яшны насибине бизден конкурсга баргъан Алина Магъамматовыны анасы Лариса Гулиева медицина къуллукъчу болуп табулду. Ол Буйнакскидеги яшланы поликлиникасында ишлей экен. Ол гъазиринде яшны гөгерип гетгенини себебин билип огъар көмек этме гиришди. Андрей алма гесекни ярты чайнап ютгъан

екен. Ол да яшни терс тамагъында къалып, тынышын алма къоймай. Ларисаны бажарывлугъуну яхшылыгъындан Андрейни къутгъарма имканлыкъ болду.

Етишип гелген скорый помош къуллукъуну вакиллери олагъа бара-каласын билдирилер. Ансамбльни ортакъылары ватанына къайтгъанда Буйнакск районну башчысы Уллубий Ханмурзаев Буйнакскидеги яшлар поликлиникада медсестра болуп ишлейген Лариса Гулиевагъа оъз еринде гөрсетең къоччакъылгъы учун баракалла билдириген ва гол байлам булан гъюрметлев грамота тапшурған.

— Сиз не этегенин билмей турагъан яшъя биринчи көмегигизни этип, ону оълюмден къутгъаргъансыз. Шо буса сизин яшлагъа бакъгъан дазусуз сюювюгъоз барны гөрсете. Бу ишигиз бир уллу къоччакъылгъа тенг санала. Бизин дагъыстанлылар гъар къайсы шартларда да гишиге көмек къолун узатма гъазир турагъан халкъ. Шону учун да сизге гъакъ юрекден баракалла болсун, — деп билдириген У. Ханмурзаев.

Гюлзар КАЗИМОВА.

СУРАТДА: Л.Гулиевагъа
гол байлам тапшурул-
гъан вакъти.

В ДАГЕСТАНЕ ДО 500 ТЫСЯЧ РУБЛЕЙ
УВЕЛИЧЕНА ЕДИНОВРЕМЕННАЯ ВЫПЛАТА
КОНТРАКТНИКАМ-УЧАСТИКИМ СВО

ТЕПЕРЬ ПРИ ЗАКЛЮЧЕНИИ КОНТРАКТА
ДАГЕСТАНЦЫ БУДУТ ПОЛУЧАТЬ ДО
1 МИЛЛИОНА РУБЛЕЙ ЕДИНОВРЕМЕННО:

500 000 РУБЛЕЙ – от Республики Дагестан;
400 000 РУБЛЕЙ – из Федерального бюджета;
И НЕ МЕНЕЕ 100 000 РУБЛЕЙ – от своих городов и районов.
ЗАРПЛАТА КОНТРАКТНИКА – от **204 ТЫСЯЧ РУБЛЕЙ** в месяц.

КРОМЕ ЭТОГО, ОНИ МОГУТ РАССЧИТЬВАТЬ НА РАЗНЫЕ ЛЬГОТЫ,
КАК ДЛЯ СЕБЯ, ТАК И ДЛЯ СЕМЬИ, В ТОМ ЧИСЛЕ НА ЗЕМЕЛЬНЫЙ
УЧАСТОК В СВОЕМ ГОРОДЕ ИЛИ РАЙОНЕ.

ЁЛДАШ

УЧРЕДИТЕЛЬ:

АГЕНТСТВО ИНФОРМАЦИИ
И ПЕЧАТИ
РЕСПУБЛИКИ ДАГЕСТАН

РУКОВОДИТЕЛЬ ГБУ РД
«ЭТНОМЕДИАХОЛДИНГ
«ДАГЕСТАН»
А.Г. ЮСУПОВ.

ПРИЁМНАЯ:
ТЕЛ./FAX - 66 00 25

Газета зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере
связи, информационных
технологий и массовых
коммуникаций по Республике
Дагестан 21 мая 2019 года.
Регистрационный номер ГИ
№ ТУ05-00430.

Позиция редакции может
не совпадать с точкой зрения
авторов, которые несут
ответственность за досто-
верность и объективность
представленных для публи-
кации материалов. Рукописи
не рецензируются и не воз-
вращаются. При перепечатке
материалов газеты ссылка на
«ЁЛДАШ» обязательна.

Адрес редакции и издателя:
367018, Республика Дагестан, Махачкала, пр. Насрутдинова 1 а
Адреса сайта: www.yoldash.ru, e-mail: gz-yoldash@mail.ru
(для офиц.переписки)

12+

Главный редактор
А.Б. МИЧИГИШЕВ
8 988 296 94 22

Заместитель гл. редактора
К. Казимов.
8 928 238 18 86

Редактора отделов:
К. Караев –
отд. экономики и
экологии
8 988-449-73-27
Karaev.51@mail.ru

Н. Магомедов –
отд. политики
П. Хайбуллаева –
отд. правовых проблем,
семьи и здоровья
bike-1970@mail.ru

Н. Байбулатов –
отд. молодежи, образова-
ния, религии и спорта
8 928-836-44-79
nasrulla_@mali.ru

П. Бекеева –
отд. общественной жизни
8 903-481-03-81
bekueva.1980@mail.ru

Корреспондент
Я. Байдуллаев –
8 960-419-02-73
iarash@bk.ru

Газета «Ёлдаш» отпечатана в типографии
ООО Издательство «Лотос»,
г. Махачкала, пр. Насрутдинова 1 а,
По вопросам качества печати
обращаться в типографию
ООО Издательство «Лотос».
Время подписания в печать - 18.30,
фактическое - 20.00

Выпускающий редактор
Н. АЛБАСХАНОВА
e-mail: eldash1917@mail.ru
подписьной индекс на год: ПБ-

429

Газета выходит 48 раз в году
Тираж 2794 экз. Цена - свободная
Заказ № _____

ХУМТОРКЪАЛИ РАЙОНДАН БИЛДИРЕ

АСГЕРГЕ ЧАКЪЫРЫВ КЪУРУМЛУ ОҮТДЮ

Ватандашланы дыгъаргъа гёре асгер къуллукъ-
гъа чакъырыв комиссияны ва ишчи бёлжюню бу
йылгы биринчи генгеши Хумторкъали районну
жыйынлар юрюлген залында ойтди. Асгерге
чакъырыв ишни юрютеген баш касбучу Абду-
рагъман Абакаров гетген йылны гъасиллерин
чыгъарып, район асгерге чакъырывны планын
толу күйде толтургъанын айтды.

Асгерге чакъырывну гысабын юрютеген бёлжюклени ёлбашчылары З. Татарханову (Учгент) ва С. Абдурашитовну (Гъажидада) грамоталар ва акъча савгъатлар булан шабагъатландырыды. Язбашгъы асгерге чакъырывгъа гъазирлик гёрюнүвю вакътисинде районну асгер комиссарына кёп тюрлю соравлар болду. Асгерге чакъырылъян яшланы Магъачкалада тутгъаны гъакъында ва Магъачкала военный комиссариатындан асгерге ийберге-
нине байлавлу соравлар берилди. Асгер комиссар Шейхсайит Магъамматов асгерге чакъырылъянлар булан заманында иш юрютмеге тюшегенин англатды. Этилеген ишни оъз заманында юрютмекни агъамиятлыгъы гъакъда район администрацияны башчысыны заместители Марат Жанбалов да эсгерди. Ол айтагъан күйде, асгерге чакъырылъянланы онгача иш юрютеген медицина къурумларда тергеп чыкъмай, район больница да тергемеге герек.

«ГЮНЕШ» ЛАП ЯХШЫ ЯШЛАР БАВУ

Хумторкъали районну Къоркъмасъала юртундагы «Гюнеш» деген яшлар баву «Россия Федерациины лап яхшы къурумлары» деген ябыкъ конкурсада ортакъылыкъ этген. Шону гъасилле-
рине гёре «Гюнеш» деген яшлар баву 2024-нчюй
йылда Россияядагы школа чагъына етмеген яш-
ланы лап яхшы къурумларыны бириси деп гы-
саллангъан.

Яшлар баву билим ва тарбия берив ишде оърсан янына етишгени учун лауреатны диплому булан савгъатлангъан.

Артдагы йылларда район администрациясы билим беривге тергевлю къарайгъаны гъакъда да эсгерме тюш. Гъар йыл школалар янгыртыла, гъалиги заманъя талап береген къайдада онгарыла, янгы яшлар бавлары къурула, оланы материал-тех-

ника базасы янгыртыла. Ювукъ заманыннин ичинде Тёбе поселокну школасынынн уллу ремонтлары башланажакъ, Темиркъуюда янгы яшлар баву къурула-
жакъ. Оъзлени бар гючюн, бар пагъымусун салыгъ чалышагъан муаллимлени гъаракатыны гъакъында да айрыча эсгермеге тюш. Олар яшлагъа яшавда оър устюнлюклеге, гъасиллеге етишмеге көмек этелер.

Жават ЗАКАВОВ.